

Ivan Simović: Konkurs za zgradu Australijanskog parlamenta u Camberi 1980 (II nagrada)

Ivan Simović: Porodična kuća u Boki Kotorskoj

Djordje Alfirević i Sanja Simonović: Solarna kuća

Sadržaj

Reč Urednika: Konačni oproštaj.....	str.1
Mihailo Čanak:	
Ivan Simović, Arhitekta (1932–2012).....	str.6
Đordje Alfirević, Sanja Simonović:	
Arhitektura na vodi	str.36
Goran Andjelković:	
Štepanjsko naselje u Ljubljani.....	str.46
Mihailo Čanak: Uticaj percepcije stambenog prostora na život stanara.....	str.52
Mihailo Čanak: Prijemni ispit na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu.....	str.56

Djordje Alfirević i Sanja Simonović: Danube Housing

KONAČNI OPROŠTAJ

Dr.Mihailo Čanak, urednik ARD review

Kada smo davno, 1991, u praskozorje rata koga "nije ni bilo", moj sin Miloš i ja izdali prvi broj našeg "ARD biltena", jedini cilj nam je bio da naše retke poslovne partnere i još redje potencijalne klijente upoznamo sa aktivnostima i realizacijama našeg porodičnog biroa "ARD" (Architectural Research & Design), i to tako potraja sve do broja 6 kada je Miloš 1994. otišao u Kanadu, a biro se pored projekata nadgradnji mojih starih novosadskih zgrada preorijentisao na edukaciju, odnosno pripremnu nastavu za studije arhitekture.

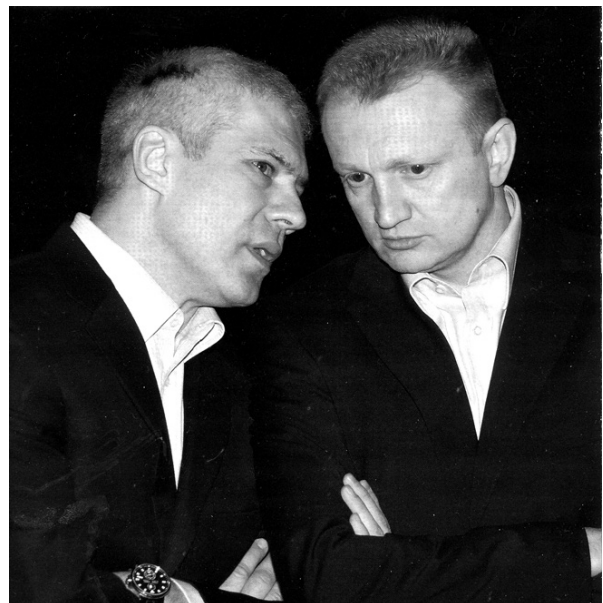
U drugoj fazi (1994–2000) bilten se transformiše u specifičan školski časopis, sa člancima i kompendijumima vezanim za pojedine predmete na kursu, prikazima realizacija poznatih domaćih i stranih arhitekata, radovima naših bivših učenika i drugim relevantnim priložima. Obim se značajno povećava a sadržaj proširuje.

U trećoj fazi krug korisnika se širi i na moje ispisnike i kolege, koji su zbog poodmaklih godina zapostavljeni i zaboravljeni u našoj stručnoj publicistici. Pokušali smo da još za života ali i nakon njihovog odlaska ukažemo na njihove profesionalne doprinose i bar za izvesno vreme odložimo njihovo rasplinjanje u mrak zaborava. O njihovom opusu, često nisu bili dovoljno informisani čak ni njihovi najbliži.

Tako smo se konačno usmerili na dve, u suštini marginalizovane kategorije korisnika, mlade i vremešne, okitivši se epitetom omladinsko–gerijatrijskog arhitektonskog časopisa što je, za čudo, sa simpatijama prihvaćeno od strane svih naših čitalaca. Medjutim, ovakva orijentacija je uslovila i dalje proširenje obradjene materije, koja je, u skladu sa interesovanjima najstarijih obuhvatila i obradu nekih aktuelnih tema iz naše profesije, vezanih za razne skandale, zloupotrebe, političke manipulacije, finansijske mučke, gluposti, itd, itd.

Na našim stranicama su se smenjivali kompendijumi i skandalozne hronike, prikazi velikih arhitekata i hronologije raznih spektakularnih zbivanja (gradska galerija, opera, most kod Ade, nacionalne penzije, itd.). Ukazivali smo na ignorantski odnos aktuelnih vlasti prema ocenama nezavisnih eksperata (stručna udruženja, Akademija arhitekture Srbije, Akademija inžinjerskih nauka Srbije), bezskrupulozni grabež oko nacionalnih penzija, inferioran socijalni položaj arhitekara koje izbacuju iz pojedinih lokala zbog suviše skromnih konsumacija, tragikomične situacije oko pseudoizgradnje nove beogradske opere, itd.

Po sebi se razume da smo dobro pazili da sumnje ne prevodimo u optužbe, već smo sa puno razumevanja izražavali nadu da stvari možda ipak nisu tako strašne (a bile su), već da se samo radi o nedokazanim tračevima (a bilo je i njih).

"Da li si, Dragane, pre potpisivanja ovog ugovora pročitao deklaraciju Akademije arhitekture Srbije?",
"Koja Akademija, Predsedniče?"

"Pa, Akademija arhitekture..."

"Koja arhitektura?!"

(ARD review 35/2008)

Da su arhitekti od strane vlasti procenjeni kao potpuno beznačajna i neinteresantna kategorija svedoči činjenica da na sva pisanija u ovom časopisu nije bilo ama baš nikakve reakcije! Nije bilo ni hapšenja, ni

informativnih razgovora, ni batina, ni demantija... Terali su mirno svoje dalje, krali, muvali i pucao im prsluk za sve oko njih. I imali su pravo, zašto da dižu prašinu!?

A ni mi nismo bili od juče. Ništa nismo krili i prećutkivali ali uvek uz ogradu: „Evo šta se sve priča, ali mi u to ne želimo da verujemo, kad bi to bilo istina, bilo bi to zaista tužno a i kažnjivo. Mada, ko zna...?“ I tako, crv sumnje je ipak ostajao i polako nagrizao. Danas vidimo, s punim pravom. Na izvestan način, časopis je bio fantomski. Nikada nije bio zvanično registrovan, nije finansiran od strane države, nije podržavan od pojedinih tajkuna, radjen je u najprimitivnijoj tehnici, utilitarno dizajniran, a što je najvažnije, u vreme kada je i kravlja balega (tzv. stajsko djubrivo) skupo prodavana, distribuiran besplatno bilo u štampanoj formi, bilo na CD-ima. S obzirom da ni u Narodnoj biblioteci Srbije niko nije pojma imao da ovakav časopis uopšte postoji više od 20 godina, možemo reći da je ovo lep primer duboke izdavačke ilegale, dostojne Prleta i Tihog za velikim delom **otpisane** čitaoce. Sve je bilo nepredvidivo: i tiraž koji je varirao od 150 do 500 primeraka + 50–100 CD-a, i vreme izlaza od 1–5/6 brojeva godišnje, pa čak i sadržaj koji se formirao do poslednjeg momenta. Moglo bi se reći da bi sam proces nastanka jednog broja bio dinamičniji i atraktivniji od konačnog rezultata, da nije bilo priloga koji su uspevali godinama da očuvaju svoju aktuelnost (pregledni članci, kompendijumi). Prepiska između Saveza gradjevinskih inženjera i tehničara Srbije i beogradskog gradonačelnika Nenada Bogdanovića oko izgradnje preskupog mosta kod Ade, koju smo objavili u br.35/2008, ima trajnu vrednost kao tipičan primer bahatosti i bezobrazluka vlasti koja od eksperata očekuje slepu poslušnost i pokrivanje raznih sumnjivih političkih odluka. Sada se, nakon izborne katastrofe pitaju šta ih je strefilo i još uvek veruju da su bili u pravu. Kako su radili tako su i prošli, a proći će i ovi novi i sledeći iza njih, ako budu verovali u svoju nepogrešivost, ako se i oni poase i pobesne, a za tako nešto već postoje brojne indicije. Hoćete li

da vam ih navedem? Pa, možda kasnije...

Što se nas tiče, mi smo takve fenomene prikazivali objektivno bez priklanjanja bilo kojoj političkoj opciji. U principu, arhitektima je u prvom planu gradjenje a ne političko nadmudrivanje i glupiranje. To nas usmerava ka onima koji imaju šta da potroše, koji grade i investiraju, a koji su dovoljno lukavi da arhitekta ne ponižavaju ispod određene granice tolerancije. Pokušali smo da našim mladim čitaocima ugradimo te osigurače minimalnog samopoštovanja bez kojih se cela profesija srozava u najdublju kaljugu, a pokušali smo i da reafirmišemo najstarije kolege čiji opusi nisu dovoljno poznati današnjoj stručnoj javnosti. Izvesna blaga ironično-zezatorska nota, kojom je časopis obojen nije usmerena na vredjanje neistomišljenika, već isključivo na zaštitu mladih Pinokija od nasedanja zamamnim pričama bezbrojnih lukavih lisova i glupih lasova naše uboge profesije (pa makar samo sa delimičnim uspehom).

Hvala Bogu, uspeli smo da izbegnemo zamke lažnog glamura, kada izdavač izda dva tri broja u punom koloru i bleštavom hohgancu, uz bučnu promociju sa uglednim zvanicama, a onda se časopis nakon kratkog vremena tiho i nečujno gasi, dok pola tiraža ostaje da trune u nekom podrumu. Medjutim, nismo uleteli ni u neku hiperprodukciju. Prilagodjavali smo se konkretnim potrebama, što je suprotno uobičajenoj praksi sa redovnim ritmovima. I evo, gurali smo 22 godine i dogurali do br. 40. Pojedine brojeve smo po nekoliko puta reprintovali.

Na žalost, sve što je lepo ima i svoj kraj pa i ovaj naš uvrnuti časopis. Pre svega, mladi

sve manje čitaju a sve više vršljaju po Internetu gde brzo i efikasno nalaze takvo bogatstvo informacija kakvo se ni u jednom časopisu ne može naći. Ne interesuje ih više ni objavljivanje njihovih projekata jer mogu da ih prezentiraju preko društvenih mreža po kojima se vitlaju zajedno sa svojim prijateljima i vršnjacima. Interesuju ih samo oni časopisi u kojima mogu da objavljuju priloge koji će biti uslov za izradu doktorskih teza ili sticanje naučnih zvanja, a u koje naš časopis sigurno ne spada. Dakle, sa te strane više nismo korisni kao nekada. Beše naše!

S druge strane, moji vršnjaci su se tako proredili da se više ne mogu smatrati „interesnom grupom“. Muškarci su skoro izumrla vrsta, dok se dame još drže ali su se uglavnom usmerile na kućne teme i probleme, unuke i bolesti. Profesija ih više ne zanima sa izuzetkom nekrologa koji su sve redji jer su se i kandidati za odlazak opasno proredili.

Generacija AF.51 na sastanku 2001

Generacija AF.51 brojno stanje 2011

Da li sećate priče zašto u tamo nekom selu dolazak vladike nije praćen zvonjavom crkvenog zvana? Te nisu mogli da nadju ključ od zvonare, te zvonar se uspavao, te dolazak nije najavljen na vreme, te...

Konačno se ispostavilo da uopšte i nemaju zvono!

E, pa to je slučaj i sa našim časopisom. Te krivi mladi te stari, a u stvari pravi problem je u uredniku, odnosno u meni. Kada se na već preopterećenu krštenicu malo po malo nadoveže nekih desetak bolesti od kojih neke ne smem ni da pominjem, onda je poslednji moment da se aktivnosti koje mi više nisu prioritetne stave ad acta, a među njih spada i divlje izdavaštvo. Dakle, sa ovim se brojem opraštam od svih koji su ARD review pratili, a i od onih koji ga nisu pratili ali su znali da postoji, a i to je nešto.

Uostalom, nisam ja jedini koji se rastaje od svoje duhovne dece. Moj dragi prijatelj arhitekta Ivica Mladjenović (inače 4 godine mlađji od mene) zaključio je prošle godine svoj legendarni ciklus od 10 trijenala svetske savremene arhitekture koji su tokom 30 godina bili specifični prozori u svet arhitekture a naročito pre masovnog korišćenja Interneta. Ivica je krv pljuvao tražeći finansijsku i bilokakvu drugu pomoć i podršku, informacije, fotodokumentaciju, ganjajući autore po belom svetu i izgledajući i sebe i svoju porodicu. A onda je konačno i ovde nadvadao Internet pa su trijenali izgubili svoju jedinstvenost i ekskluzivnost. Tri dana trajala je oproštajna svečanost (sve sa fanfarama!) koju je Ivica upriličio svojim trijenalima, a onda se sve smirilo i oni su prešli u istoriju. Tempora mutantur et nos in illis!

Mislim da je veoma važno znati u kom se trenutku treba povući. Kada je, nakon ispunjenja uslova za odlazak u prevremenu penziju, moj bivši mudri direktor arh. Sveta Pejanović dao ostavku (iako je još nekoliko godina mogao da ostane u radnom odnosu) i kada su ga pitali zašto to čini, on je odgovorio da više voli da ga pitaju: „Zašto ideš?“ nego: „Kada ćeš da ideš?“. I imao je pravo, a sada sam i ja u sličnoj situaciji.

Medjutim, još nije sasvim sigurno da se ARD review definitivno gasi (nikad ne reci: nikad).

Zainteresovani mogu uvek dobiti ili presnimiti DVD sa svim njegovim brojevima, jer u njima ima mnogo korisnih podataka koji ne gube u aktuelnosti a mogu se koristiti, kako tokom studija, tako i kasnije.

Nije nemoguće da neko preuzme časopis i nastavi sa njegovim objavljivanjem, u nekom redizajnu, možda isključivo u elektronskoj formi. Ukoliko bi se tako nešto i desilo, radovalo bi me ako bi se održala i iskrica uvrnutosti koja je tokom svih ovih godina pratila ovaj pseudoizdavački poduhvat ali bez silaženja na nivo humorističkih novina ili tabloida.

Potencijalnim naslednicima bih preporučio da obrate veću pažnju distribuciji i plasmanu časopisa u makakvom obliku on izlazio. Medjutim, ogradjujem se od svake eventualne preorijentacije na njegovu profesionalizaciju, politizaciju i komercijalizaciju. Kišobran neke od političkih partija, potpora sponzora i svakojakih zaštitnika, reklame koje zauzimaju pola časopisa i sl. mogu da povećaju tiraž i unaprede tehnički nivo časopisa, ali i otupe oštricu programskog koncepta. Časopis gubi dušu i postaje samo jedan od mnogih istih. Na sreću, mali su izgledi da stvari krenu tim tokom. Sad ćemo se lepo pozdraviti i to je to!

* * *

A u ovom oproštajnom broju nudimo vam samo nekoliko ali, nadamo se, zanimljivih priloga. Pre svega, prikazujemo život i delo našeg, usudjujem se da kažem, velikog ali kod nas malo poznatog arhitekta Ivana Simovića koji je u periodu 1964–2012 ostvario u Londonu kao arhitekta i urbanista, izuzetno bogatu karijeru. Ljubaznošću porodice Simović, iz ogromnog opusa koji se još sagledava i sredjuje, u mogućnosti smo da vam u najkraćim crtama, prikažemo 12 Ivanovih projekata i realizacija. Medju ovim projektima je i konkursni rad za Australijanski parlament koji je u konkurenciji od 800 radova iz celog sveta osvojio drugu nagradu, a ističu se i dve porodične kuće porodice Simović, u Londonu i Boki Kotorskoj.

Takodje, prikazujemo 5 projekata bračnog para arhitekata Sanje Simonović–Alfirević i Djordja Alfirevića kojima je zajedničko što prikazuju ploveće objekte, ugostiteljske i stambene. Sve ove strukture povezuje jasna i koherentna stilska karakteristika u kojoj dominiraju elegancija i beskompromisni minimalizam. Na jednom japanskom međunarodnom konkursu za dizajn, na koji je stiglo 80 radova, ovaj bračni par je osvojio drugu nagradu.

Prilog arhitekta Gorana Andjelkovića odnosi se na stambeno naselje Štepanjsko u Ljubljani iz 1973/78 koje je pre 40 godina smatrano tipičnim predstavnikom tzv. "društveno usmerene stambene izgradnje". Naselje je tretirano kao demonstraciono, što znači da je brižljivo praćeno u svim fazama izgradnje uz izradu brojnih studija. S obzirom na to da ovaj materijal već ima svoju istorijsku dimenziju, zanimljivo je izvršiti komparaciju između tadašnje masovne gradnje i današnje haotične stambene situacije.

Zatim, sledi kratak prilog moje malenkosti o uticaju percepcije stana na život stanara, koji ukazuje na neka, do sada nedovoljno poznata područja stanovanja koja zaslužuju da budu detaljnije istražena. Voleo bih da se ovim lično pozabavim, ali pošto mi je vreme isteklo, prinudjen sam da ovaj posao prepustim mladima, tj. ako bude zainteresovanih.

Konačno, kratka beleška o Prijemnom ispitu na Arhitektonskom fakultetu i obećanju aktuelnog ministra prosvete da će ponovo da vrati veliku maturu, ukine sve prijemne ispite i time udari glogov kolac posred trbuha svima koji drže razne pripremne nastave, a fakultetu pre svega. Uz ovu katastrofalnu vest praćenu svim najužasnijim merama štednje, oprašamo se od vas.

IVAN SIMOVIĆ, M.Arch, RIBA 1932–2012

Tekst: Mihailo Čanak

Uvod

Neverovatno ali istinito! Već su prošle dve godine od smrti arhitekta Ivana Simovića, a da srpska javnost (pa i moja malenkost, njegov kum) nije imala nikakvog saznanja o njegovom bogatom, prebogatom opusu, koji ga stavlja u sam vrh evropske arhitekture. Tek u poslednje vreme, klupče polako počinje da se odmotava i iz tame prošlosti pojavljuju se zapanjujući biseri koje je teško svrstati u neku odredjenu kategoriju, treba ih jednostavno gledati, uživati i čudom se čuditi kako su do sada bili nepoznati našoj javnosti. Njegovih projekata nije bilo ni u knjigama, ni u našim časopisima (uz izuzetke), ni na internetu. Tačno je da je napustivši našu zemlju 1964 postao praktično engleski arhitekta, a da smo mi poznati po tome što sve one koji napuste zemlju ekspresno zaboravljamo kao da nikada nisu ni postojali. Kod nas, u "lokalu" štogod da se smisli i realizuje, objavljuje se uz fanfare u lokalnim časopisima, izlaže na salonima, memoriše na internetu itd, itd, a ovde se jedan pedesetodišnji opus stvara, razvija a konačno i gasi, a da mi to niti pratimo, niti registrujemo. Zašto, pitamo se mi...

Pre svega, razmotrimo vremenske segmente Simovićeveog života i rada. Prvi novosadski period (1932–1951) obuhvata vreme od rođenja do velike mature, a drugi Beogradski zahvata studije (1951–1957) i rad u Institutu

za ispitivanje materijala SRS (1957–64), gde između ostalog, projektuje jednu stambenu kulu u Rijeci koja, na žalost, nije realizovana. U tom periodu, zajedno sa četvoricom kolega sa godine (Lenarčić, Mitić, Petrović i Čanak) formira tim pod nazivom "Beogradskih pet", koji učestvuje na više arhitektonskih konkursa sa promenljivim uspehom. Od značajnijih zajedničkih projekata pominjemo samo III nagradu za Trg palih boraca u Čačku (1954), podelu I nagrade za kompleks "Autovojvodina" u Novom Sadu (1959), I, II i III nagradu na konkursu ZUKD za stanove (1960) i otkupe za zgrade umetničkih akademija (1962) i zgradu Radio televizije (1962) u Beogradu.

Konkurs za kompleks "Autovojvodina" u Novom Sadu 1959, I nagrada (L.Lenarčić, M.Mitić, I.Petrović, I.Simović, M.Čanak), Perspektiva: I.Simović

A onda je došlo do loma. Cela grupa (osim mene) zaključila je da se u ovoj zemlji ne mogu ostvariti željeni uslovi rada i opstanka i, čim su se granice otvorile, odlučili su da emigriraju u Englesku. Simović i Petrović su se preselili 1964, a Lenarčić nešto kasnije, 1968. Razlog što im se nisam pridružio bio je jednostavan – bio sam frankofon a u Francuskoj su za strane arhitekta uslovi bili daleko nepovoljniji nego u Engleskoj. Mitić se u međuvremenu teško razboleo pa je i on ostao u Beogradu gde je 1970 i umro.

Poslednjih nekoliko godina pred rastanak, učestvovali smo (ne znam zašto) skoro histerično, brzo i površno, na velikom broju konkursa. Pošto su se u jednom momentu dva konkursa preklapila (za Dom omladine i zgradu Suda) mi se dogovorimo da Petrović,

Lenarčić i Mitić rade Sud, a Ivan i ja Dom omladine, s tim da autorstvo i eventualne pare delimo.

Konkursni rad za Dom omladine 1962.
Autor i perspektiva: Ivan Sinović

I tu sam tek shvatio u kojoj su se meri u Simoviću sukobljavale dve suprotne tendencije. S jedne strane uljudnost i tolerancija u odnosu na tuđe stavove, a s druge izuzetna inventivnost koja je u društvu sa još četiri koautora bila pritešnjena i sputana. U suštini, kolektivni rad je podnosio (više radi druženja), ali ga nije voleo. Bio je i do kraja života ostao izražen i kompletan individualista, a odlazak u Englesku je bio idealan podsticaj za novi početak.

Zahvaljujući porodičnoj dokumentaciji, mi raspoložemo podacima o njegovom opusu, ali malo znamo o razvoju njegove ličnosti, osim posrednim putem, preko realizovanih projekata. Kada je 1964. napuštao zemlju pamtimo ga kao izuzetno inteligentnog, visprenog, kreativnog ali i eksplozivnog i nepredvidivog. Bio je sposoban da prilikom rada na nekom konkursu, dan pred predaju rada, pocepa (ali zaista!) sve što je crtao, da bi se posle neprospavane noći, nekoliko sati pred predaju, pojavio sa novim, uvek kvalitetnijim rešenjem, cepajući nam živce na sitne rezance. Medjutim, ne sećam se da je ikada bio u konfliktu sa drugima. Bio je, moglo bi se reći, u ratu sa samim sobom, stalno napredujući i nadgradjući se. A onda je otišao.

Na sreću, nije bio sam. Prethodno se u Beogradu oženio svojom mladjom kolegicom G-com Nevenom Ilić, nezvaničnom

Mis Instituta sa 450 saradnika, koja je osim lepote imala još mnogo atributa kao što su staloznost, inteligencija, požrtvovanost, ljubaznost i dobronamernost. U Engleskoj se zaposlila u državnoj službi, ostavivši Ivanu više prostora za povremene rizične odluke bez kojih nema brzog napredovanja. A borba u novoj sredini je počela.

U stvari, Simović je u Engleskoj bio neko vreme i ranije, 1962. u firmi Building Design Partnership. Tada je dobio konkurs za Banku u Prestonu. Pretpostavljam da je to bilo tokom specijalizacije u inostranstvu koju je obavio u toku rada u Institutu za ispitivanje materijala Srbije.

Po dolasku u Englesku u periodu 1964–67, zapošljava se u gradskom veću "Greater London Council".

1970, dobija diplomu iz urbanizma na AA (Architectural Association School of Architecture).

U periodu 1970–74 radi u Urbanističkom birou Hugh Wilson and Lewis Womersley.

Izmedju ostalog, glavni je projektant na projektu: Northampton – Razvoj i proširenje grada, 1970.

1974–76 radi u Urbanističkom zavodu opštine Haringey.

Istovremeno 1972–76, glavni je projektant u firmi Levy Benjamin and Partners.

1976 Dizajn i izgradnja tri stambena objekta – Muswell Hill, London (Projekat je publikovan u Architectural Review).

1980 Osvojio II nagradu u prvoj fazi internacionalnog konkursa za novi Australijanski Parlament – Cambera u sklopu arhitektonskog biroa Bikerdike Allen Simovic (Od 800 učesnika njih 5 se plasiralo u sledeću fazu a Simović je osvojio drugo mesto).

1981 Postao samostalni Arhitekta/Urbanista (državni ispit, ovlašćenje, članstvo u asocijaciji, itd.) Prema potrebi povezuje se za izradu projekata sa arhitektonskim biroima.

1981 Osvojio konkurs za Swiss Cottage–London kao konsultant–projektant za biro Ted Levy, Benjamin and Partners.

1984 – 1989 Stambeno naselje "Firecrest" , Hampstead, London u sklopu firme Bikerdike Allen Simovic. Projekat je 1989 dobio nagra–

du (R.I.B.A.Housing Design Awards) za stambeni dizajn.

1985, Dizajn i izgradnja stambenog objekta (svoja kuća) "Light House", Hampstead, London.

1986–1992, Municipality Kuwait – Urbanistički arhitektonski projekat linearnog smera.

1986–1992, Urbanistički i arhitektonski projekat za turistička–golf naselja na 3 Kanarska Ostrva: Hierro, La Gomera i La Palma.

1996–1997, Shopping center, Sharjah.

1998–2000, Urbanistički i arhitektonski projekat Fornebu, Oslo, Norveška, "Sun City". (Samostalni Arhitekta/ Urbanista).

1999–2003, Projekat za bivše Harland i Wolf brodogradilište u Belfastu, Severna Irska. "Titanic Park".

2000, Arhitektonski projekat za Birzeit Univerzitet, Ramala, Palestina.

2006–2007, Urbanistički i arhitektonski projekat SAMA Dubai, "Lagoons". Razrada: Bikerdike Allen Simovic.

2006, Porodična kuća u Boki Kotorskoj.

2006–2012, raznovrsni konsultantski angažmani kratkih perioda.

13.07.2012, Preminuo u Londonu, nakon kratke i teške bolesti.

Preobilna planska i projektna dokumentacija koja je ostala iza njega još nije sredjena, pa čak ni sagledana u potpunosti. Iz njegovog CV-a za period do 1996. dok je delovao kao samostalni konsultant, vidimo da je bio bukvalno zatrpan visoko kreativnim poslovima koje je sam obavljao, jer su bili takve prirode da se nisu mogli prepustiti saradnicima. Prelazio je brzo, ali kvalitetno sa posla na posao i nije imao vremena da završene poslove sredjuje i klasificira. Zato će put do neke njegove kompletne monografije biti još dug i pun iznenadjenja, uz eventualno angažovanje nekog profesionalca. Projekti, koje u daljem tekstu prikazujemo samo su mali deo ovog impozantnog opusa.

Iako smo bili bliski prijatelji, ipak nas od tog druženja razdvaja pola veka tako da ćemo informacije o Ivanu kao čoveku morati da crpimo iz intervjua sa članovima porodice, davnih ličnih uspomena i posredno preko njegovih projekata za koje pretpostavljamo

da su bar delom odraz njegovog sistema vrednosti i kreativnih predispozicija. Počnimo sa pitanjem: kako je uopšte došlo do toga da je kao samostalni konsultant preplavljen poslovima koje ON kreira a drugi razradjuju?

Za ovakav status potrebno da se steknu više uslova koje je Ivan sticajem okolnosti besprekorno ispunjavao i to:

– Za to doba još uvek retka kombinacija kvalifikovanog i nadasve talentovanog projektanta i urbaniste. To mu je omogućilo da se sa lakoćom kreće u svojoj zoni mešovitih arhitektonsko/urbanističkih projekata i zameni kompletne interdisciplinarne timove u prvim fazama rada.

– Još u Beogradu Simović se odlikovao šarmom, nonšalancijom, lepim ponašanjem (kad je bilo potrebno), elokvencijom i ubedljivošću u komunikaciji. Sve ove osobine je u Engleskoj izbrušio do savršenstva tako da je u svakoj prilici lako ostvarivao poslovne kontakte i kasnije ih održavao i obnavljao – Posebno je bio vešt u formiranju odnosa sa sagovornicima, bilo da se radilo o kolegama, poslodavcima, investitorima ili izvodjačima. Nije bio servilan, ali ni nadmen. Držao je nivo i u profesionalnom i u privatnom životu.

Jednom prilikom, dok je još rmbačio u nekom birou kupio je svoj prvi automobil koji je spadao u bolju klasu. Gazde su mu zamerili što nije kupio nešto skromnije što bi više odgovaralo njegovom saradničkom socijalnom statusu, na šta im je on učtivo odgovorio da su njegova kola potpuno uskladjena sa njegovim statusom. I imao je pravo ier je brzo na društvenoj lestvici daleko prevazišao svoje tadašnje gazde (onakav si kakva su ti kola).

– Dobar glas se daleko čuje! izgleda da je inicijalna kapisla njegovog kasnijeg ugleda bila II nagrada na konkursu za Australijanski Parlament u Camberu (jedini dobitnik iz Britanije na konkursu sa 800 učesnika iz celog sveta). Istina, dobijao je on na konkursima i ranije, ali je sada prevršio i otvorio sebi put u visoko arhitektonsko društvo. Prilika se pružila, on ju je iskoristio i inteligentno umnogostručio.

Sledeće pitanje je kako je uspevao da savlada poplavu tolikih raznolikih poslova, bez ičije pomoći?

– Znanje, vrednoća i radoznalost! Po rečima njegove supruge, nakon završetka drugog fakulteta (AA) on je intenzivno nastavio da unapređuje svoja znanja i u širinu i u dubinu. Imao je bogatu biblioteku, bio odlično informisan, tako da je bio u stanju da prihvati širok dijapazon zadataka.

– Sredjen porodičan život, supruga i sin iste profesije, a svako u svom užem polju delovanja, ljubav i razumevanje, mogu biti snažan podsticaj za intenzivan kreativan rad. "Lako je raditi kad imaš za koga!"

– Ivan je bio izuzetno kreativna ličnost. Svaki njegov projekat nije bio samo tehničko već i kreativno ostvarenje. Ideje su mu bukvalno vrcale na sve strane i nagonile ga stalno na nove izazove. Ovako atraktivna struktura poslova koje je Simović ugovarao mnogo više motiviše na intenzivan rad od rutinskog i monotonog dirindženja u velikim biroima.

Kada naši arhitekti odu na rad u inostranstvo njima je cilj da se zakucaju u neki biro, razradjuju tuđe projekte i srećni su ako tu ostanu do penzije ukoliko ih ranije ne izbace zbog ekonomske krize kao višak radne snage. Ponekad promene radno mesto ili napreduju do pozicije Project Managera ili Associated-a u firmi i to je to. Oni daleko redji, nostrifikuju diplome, polažu državne ispite i otvaraju svoje biroe. Ako prežive smatra se da su uspešni, a ako odu pod led niko se ne čudi.

Ivan Simović je imao englesku diplomu, bio član RIBA (Kraljevsko društvo arhitekata) i mogao od 1981. da otvori svoj biro bez problema. Bez problema? Pa i ne baš! Osiguranje od poslovnog rizika bilo je veoma skupo a priliv poslova neravnomeran tako da je u svim manjim biroima bilo praznih hodova koji znatno umanjuju profitabilnost poslovanja. Vlasnici biroa moraju tada da prihvataju bilokakve poslove da bi preživeli a to svaštstvo im umanjuje rejting. Tu su osim toga i problemi sa saradnicima, administracijom, itd. Kod velikih biroa ti su poslovi raspodljeni, ali kod malih sve pada na ledja vlasnika.

Stoga se Simović odlučio na retko rešenje,

koje ove probleme zaobilazi ali nije za svakoga. Izabrao je da bude „Selfemployed“ što je riskantno, ali za njega ima prednosti jer nije voleo pritisak i odgovornost koja bi ga sputavala u radu. Obično bi ugovarao prve faze poslova (Feasibility studije i idejne projekte) dok su dalju razradu preuzimale druge firme u kojima je bio angažovan kao konsultant.

Medjutim, da bi neko bio samostalni ekspert i konsultant, potrebno je da bude prvoklasan stručnjak sa vrhunskim referencama. Tu je, kako je već naglašeno, došlo do sticaja više okolnosti:

- II nagrada na konkursu za Australijanski parlament, kao i niz drugih projekata,
- Vrhunska osposobljenost za najsloženije arhitektonsko-urbanističke zadatke,
- Intenzivni kreativni naboj i motivisanost,
- Lični šarm i talenat za uspostavljanje, održavanje i unapređenje poslovnih kontakata,
- Moralna i materijalna podrška porodice (konkretno, supruga je radila u državnoj službi i tako Ivanu omogućila veću slobodu u poslovnim nastupima.)

Svi ovi faktori skladno su se stekli u Ivanu i doprineli njegovom uspehu o čemu, sasvim konkretno, svedoči i enormna lista njegovih projekata i realizacija (vidi str. 35).

* * *

Ivanov opus na prvi pogled nije oblikovno koherentan jer u svakom projektu evoluirao i nudi nešto novo. Od početka njegove „engleske“ faze on se oslobodjava Internacionalnog stila i „filuje“ svoje zgrade originalnim detaljima, svrstavajući ih u kategoriju tzv. Pozne Moderne (termin: Ch.Jencks) kao što je slučaj sa konkursnim radom za Australijanski parlament, stambenom zgradom „Old Pumping Station“, itd.

Kod objekata u biznis parku u Singapuru dosledno je korišćen Slick Tech postupak.

Kod više projekata rado je primenjivao razne varijante neovernakularne arhitekture u skladu sa mestom gde se gradi i uslovima gradjenja kao na pr. Muswell Hill Houses i naselje Firecrest u Londonu, objekti na Kanarskim ostrvima, zgrade u Dubai-u, itd.

U svojoj porodičnoj kući u Londonu, Simović duboko zalazi u oblast Neoekspresije, dok je u porodičnoj vikendici u Boki Kotorskoj blizak Neomoderni Richarda Meier-a.

Medjutim, neke tendencije mu ne odgovaraju. Koliko se iz raspoložive dokumentacije može videti, on izbegava Postmodernu, High Tech, sirovi Istoricizam i Dekonstruktivizam, verovatno smatrajući da svojim agresivnim postulatima suviše utiču na kreativni tok projektovanja.

Njegov credo bili su prostor i svetlost. Iako kod njega nismo našli neke bliže odrednice ovih pojmova, mi kod njegovih stambenih i javnih objekata primećujemo tendenciju ka integrisanju prostora ne samo po horizontali, već i po vertikali, što je posebno izraženo u njegovoj porodičnoj kući u Londonu. Takođe, u njegovim objektima vodi se računa o osvetljenju unutrašnjeg prostora. Standardni izvori dnevnog svetla (prozori i vrata) obogaćeni su raznim vidovima zenitalnog osvetljenja pri čemu se ponekad dobijaju očaravajući rezultati.

U jednom pismu iz 2001, on o sebi kaže:

„Moja „postgraduate diploma“ za urbanizam iz AA usmerila me je na najširi dijapazon ciljeva planiranja. Motivisanost, kombinovana sa bogatim i raznovrsnim iskustvom u svim aspektima profesije, rezultirala je u osposobljenost za konceptualni rad i brzinu isporuke sa prikazom atmosfere projekta kroz skice.

Pored javnih zgrada i shopping Centara širom Evrope od posebnog je značaja concept Glavnog plana za razvoj bivšeg Oslo aerodroma u Norveskoj sa akcentom na vrhunske tehnologije. Niz osnovnih planerskih principa je definisan u projektu za dokove u Belfastu, kao što je i design za industrijski kompleks u Singapore-u koji je postao model fleksibilnog planiranja i doprineo usavršavanju i interesu za nova saznanja, napredak tehnologije i filozofije planiranja za 21 vek i dalje.“

Gdja Nevena Simović, arhitekta, Ivanova supruga opisala ga na sledeći način:

Sloboduman mislilac, individualista, optimista, uvek u svetu fizike, astronomije, filozofije, poezije, religije, klasične muzike i džez. Sve mu je to bio hobi, a knjige koje ispunjavaju police su pune toga. Rekao mi je u svojim poslednjim danima:

„One knjige nemoj da ukloniš“. I one su još uvek tu, cela jedna polica. To su reference za njegov dugogodišnji rad na pisanju knjige koju nikada nije stigao da završi.

Moćne ideje su ga gurale u samostalan rad bez kompromisa. Govorio je da ono što treba da uradi u životu može u bilo kojoj sredini. Bio je vrlo obrazovan, zainteresovan za sva zbivanja u svetu i životu, zabavan i kozer, u svim diskusijama je odisao optimizmom i duhovitošću. U projektovanju uvek je uspevao da se uklopi u sredinu za koju se trudio da odise prostorom i svetlošću. Uspeva da sa detaljima poveća prostor, vešto unoseći svetlosne prodore i procepe.

Bio je tražen od klijenata radi izrade idejnih planova i projekata koji su lako dobijali odobrenja. Projekti su praćeni sa perspektivama i brzim skicama ambijenata, uvek puni svetla. Mnogi perspektivni crteži su uramljeni na zidovima klijenata“.

U posmrtnom govoru, Ivanov sin Paul Simović, arhitekta, kaže:

„Moj otac je voleo da dizajnira i crta, često pod velikim pritiskom. Bio je uvek sposoban da proizvede čudo, nešto fantastično ni iz čega, često u poslednjem momentu. Ta sposobnost mu je omogućila da radi u velikom broju zemalja tokom godina i da ostavi svoj artistski trag, na mnoštvu ljudi. Vrlo iskusan crtač, bio je u stanju da absorbuje detalj i sustinu mesta sa samo onoliko linija koliko je on želeo koristeći samo 0.18 mm Rapidograph. Na crtežu Highgate Ponds iz 1974 možeš osetiti blago letnje svetlo, skoro možeš omirisati travu i čuti decu i pse kako se igraju, zmaj koji leti visoko iznad malog dečaka...“

* * *

A sada ćemo, uz pomoć raspoložive dokumentacije prikazati samo neke od Ivanovih projekata i realizacija:

Muswell Hill Houses, London, 1976

Autor: Ivan Simović, M.A., RIBA, Architect

Tri neovernakularne stambene jedinice u elitnom delu severnog Londona.

Australijanski parlament u Camberi

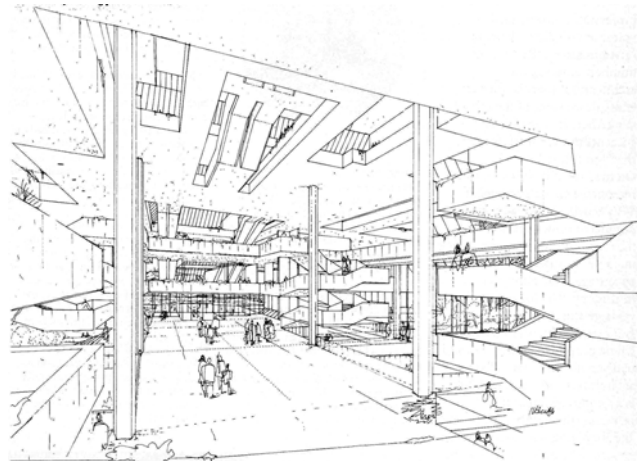
Najuži izbor na javnom internacionalnom konkursu, 1980

Autor: Ivan Simović, M.A., Architect
Biro: Bickerdike Allen Simovic

Na konkursu za Australijanski parlament (jedna od najkompleksnijih tema u svetu 1980 god.), stiglo je preko 800 projekata (!). Interesovanje je u Engleskoj bilo enormno kao i broj konkursnih radova, ali je samo jedan uspeo da se plasira medju prvih pet (u stvari, na sam vrh) a to je bio projekat Ivana Simovića koji je radjen preko firme Bickerdike Allen Simovic, i time plasira u drugu fazu konkursa.

Projekat se razlikuje u mnogo čemu od prvonagrađenog projekta u odnosu na teren. Dok su Mitchell/Giurgola i Thorpe ukopali veći deo zgrade u samo brdo, masa objekta u ovom slučaju elegantno lebdi iznad vrha brda na nizu stubova. Objekat je sačinjen od nezavisnih modula od prednapregnutog betona u kvadratnom rasteru 60/60 m koji su objedinjeni slobodno stojećim staklenim omotačem. Unutrašnji prostori izmedju i oko modula su tretirani kao staklene bašte i šetališta. Centralno jezgro objekta prihvata dve sale, za Dom i Senat, i ima stubove sa kvadratnim osovinskim rasponima od 12 m. Mreža tavaničnih greda je razapeta u dva pravca, kako bi se obezbedio što veći slobodan prostor.

Ukupna forma objekta je klinasta a spratovi postepeno nestaju da bi se završili u terasi za publiku nekih 50m iznad ulaznog trga. Za vreme dana staklena piramida bi se videla,

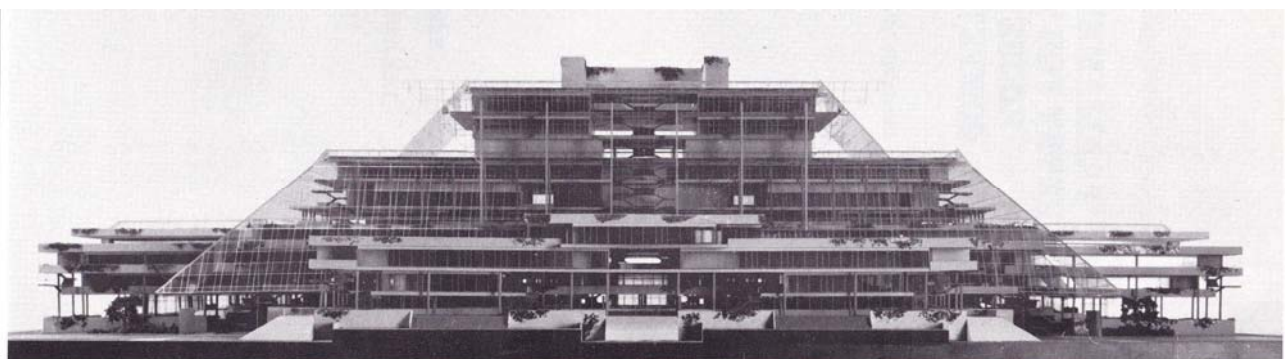

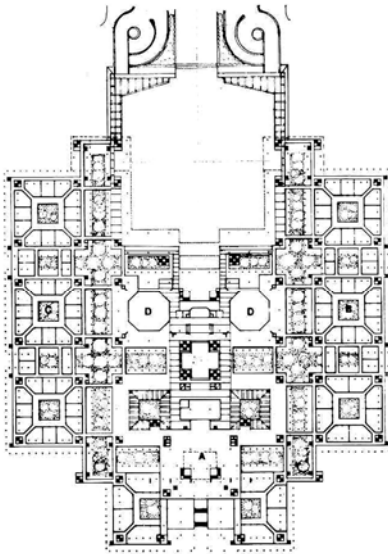
Perspektiva centralnog hola

dok bi noću unutrašnja struktura bila osvetljena dajući efekat, kako ga je arhitekta opisao, „niza oblika od rascvetalog cveća“. Trg je zastíčen od vetra sa dva krila koja se nastavljaju u dve široke avenije sa drvećem, prema kome su okrenute mnoge prostorije. Avenije su gusto zazelenjene tako da, prelazeći u unutrašnjost objekta, stvaraju utisak povezanosti enterijera i eksterijera u jedinstvenu celinu. Mostovi preko avenija obezbeđuju senatorima brzu komunikaciju.

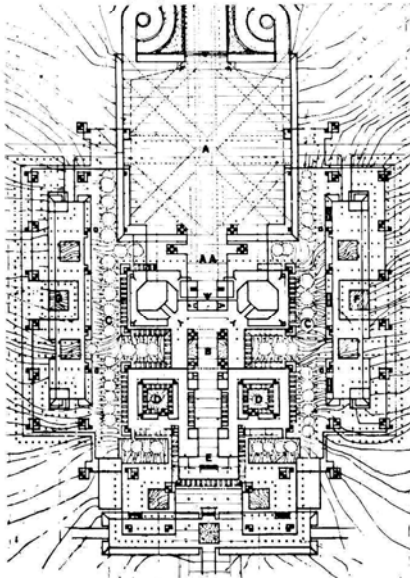
Publika je odvojena od članova parlamenta i locirana je uglavnom iznad njih, sa pogledom na dole. Kretanje, a posebno tok kretanja posetilaca do najviše kote objekta, je jedna od najvažnijih osobina projekta.

Pokrivanje objekta nezavisnim staklenim omotačem nije nepozat postupak. Dal&Lindhurst su još davne 1970. dobili I nagradu na konkursu za Beogradsku operu za projekat u kome je jedna razudjena čvrsta struktura pokrivena monumentalnom i dosta agresivnom staklenom kockom. Medjutim, ovde

Entrance level for public.

Entrance level for officials.

Entrance level for public

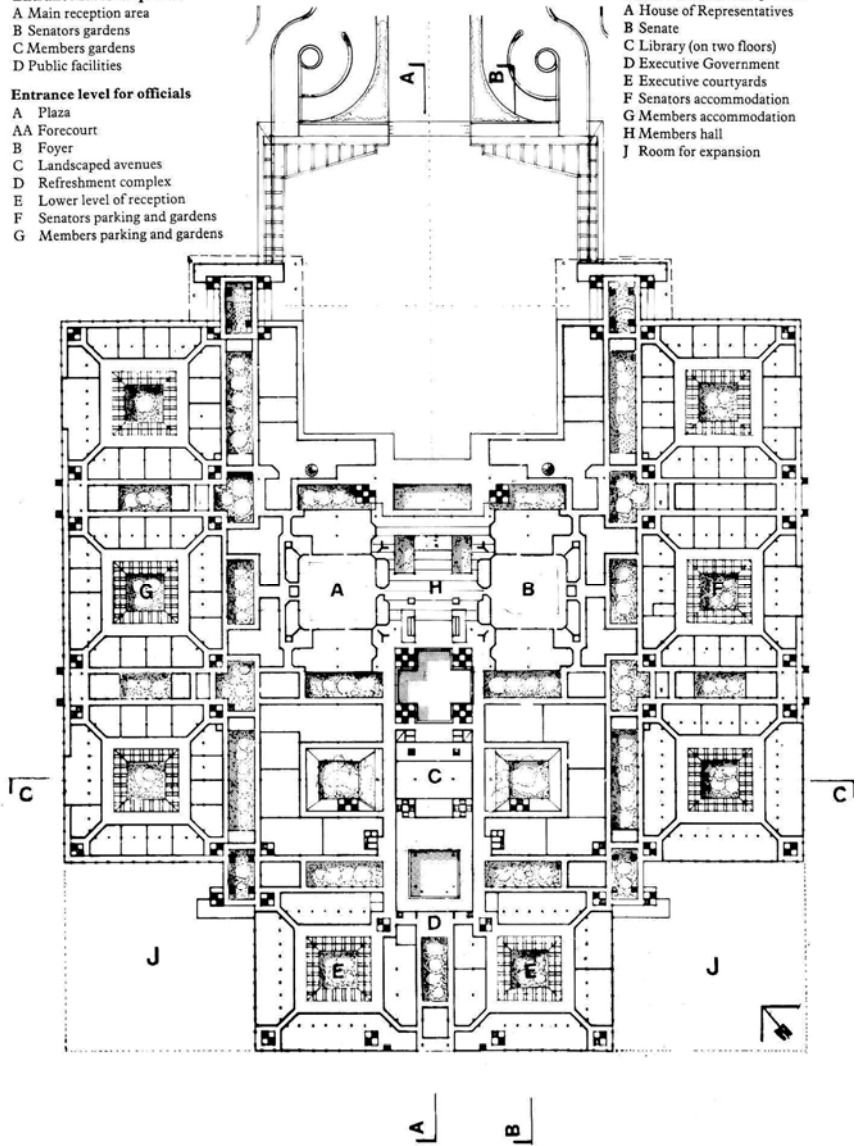
- A Main reception area
- B Senators gardens
- C Members gardens
- D Public facilities

Entrance level for officials

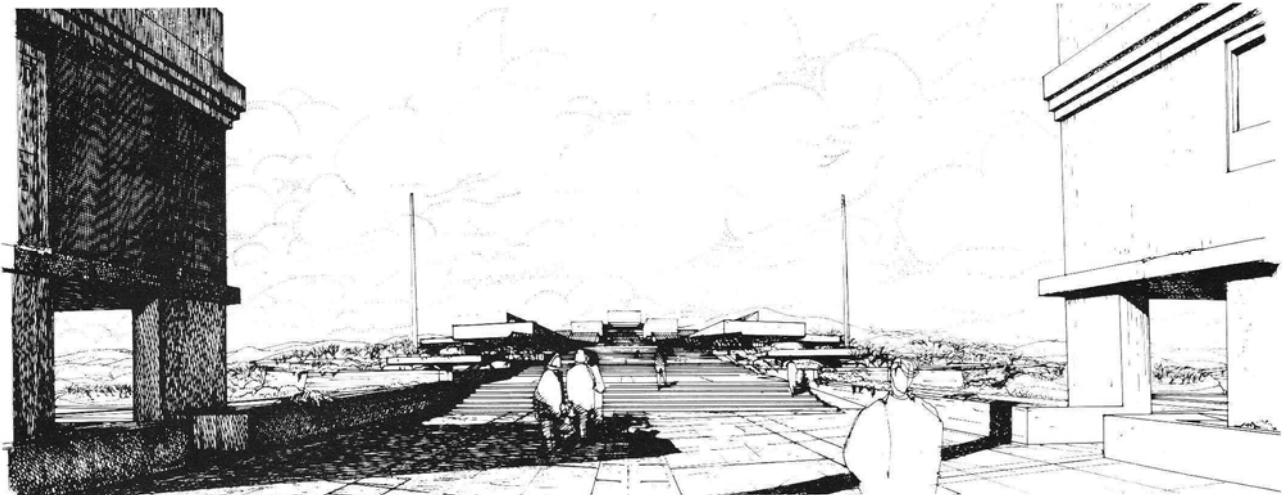
- A Plaza
- AA Forecourt
- B Foyer
- C Landscaped avenues
- D Refreshment complex
- E Lower level of reception
- F Senators parking and gardens
- G Members parking and gardens

Main Parliamentary level

- A House of Representatives
- B Senate
- C Library (on two floors)
- D Executive Government
- E Executive courtyards
- F Senators accommodation
- G Members accommodation
- H Members hall
- J Room for expansion

Main Parliamentary level.

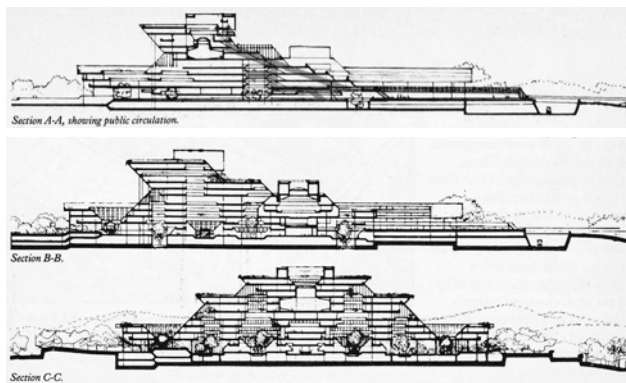

je situacija sasvim drugačija a evo zašto:

- Stakleni omotač je zarubljena piramida koja, za razliku od kocke, nije agresivna već se skladno uklapa u okolinu.
- Piramida nije nezavisna od osnovne razudjene mase objekta već se sa njom prepliće na razne načine stvarajući tako jednu složenu i organsku celinu.
- Piramida ne formira neki zatvoren unutrašnji prostor sa posebnom mikroklimom, već široko komunicira sa okolinom, što je jedna od osnovnih paradigmi Simovićevog projektantskog creda. Posebno su atraktivne njegove zazelenjene “avenije” koje nonšalantno presecaju objekat i nestaju u eksterijeru.

Ivan Simović se ne ustručava od primene simetrije kada to odgovara njegovom konceptu. U konkretnom slučaju simetrija naglašava s jedne strane monumentalnost objekta, a s druge izrazitu longitudinalnost.

Projekat australijanskog parlamenta je nesumnjivo njegovo najsloženije i naobimnije delo. Pored veoma zahtevnog projektnog programa Simović u svoje rešenje uključuje svoje ideje o integralnom, živom i dinamičnom prostoru u kome se prepliću senatori i posetioци, izgradjene strukture i priroda, monumentalnost i čovekomernost. U tim, može se reći, “sukobima interesa” on se maestralno snalazi, tako da nam se čini da svakom od ovih faktora daje proritет u odnosu na ostale ako ih posmatramo izolovano od ostalih. Medjutim ako projekat posmatramo kao celinu bićemo impresionirani njego-

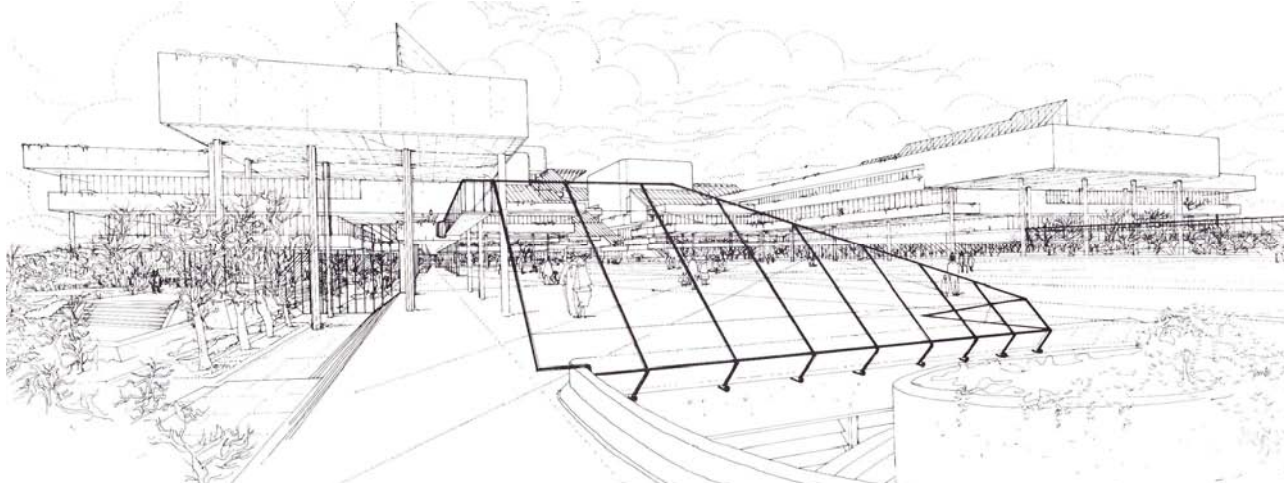

Preseci kroz objekat

vom veštinom uskladjivanja svih parametara u jedinstvenu celinu.

U svojim projektima Simović pokušava da izvuče sve mogućnosti koje konkretni prostor pruža. Naročito ga intrigira “siva zona” u kojoj se prepliću arhitektura i urbanizam, koja ni danas nije dovoljno proučena, a koja je prepoznatljiva i u ovom megaprojektu. Ta jedinstvenost prostora kako po pojedinim nivoima, tako i po vertikali, uz nenametljivo ali striktno razdvajanje stalno zaposlenih i posetilaca daje ovom projektu poseban kvalitet što je žiri znao da ceni.

Ako projekat kome se autor maksimalno posvećuje (kao što je ovde slučaj) bar delimično odslikava ličnost stvaraoca, onda se može konstatovati da je Simović 1980. stasao u potpuno zrelog arhitektu, moćnog kreativca sa prepoznatljivim crtama ozbiljnog sintetičara, ozbiljnu i odgovornu ličnost, sposobnu da realizuje i jedan ovako složen objekat.

Perspektiva objekta

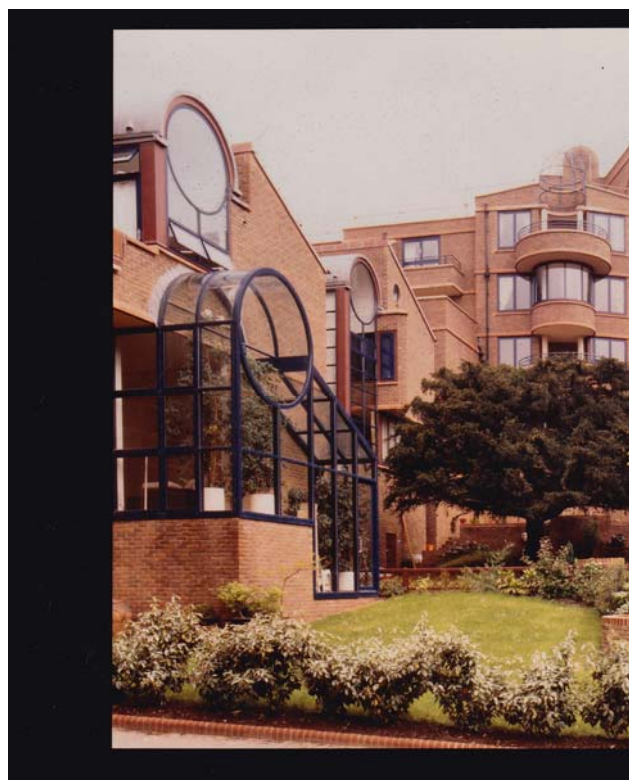
Naselje „Firecrest“, London, (1984–1987)

Autor: Ivan Simović, M.A. Architect, RIBA

Tekst: Pavle Simović, arhitekt

U zelenom pojasu severnog Londona, kraju zvanom Hampstead na 1 hektaru zemljišta sa terenom u padu prema jugozapadu, na mestu bivše veloposedničke kuće zvane Spedan Tower sagrađeno je naselje "Firecrest".

Urbanističko stambeni projekat Ivana Simovića dobijen je na pozvanom konkursu. Prioritet investitora je bio da maksimizira što veći broj jedinica u urbanističkim dozvoljenim uslovima. Bio je veliki izazov da se kreira kompleks visoke funkcionalne i oblikovne vrednosti, gusto naseljen, uz istovremeni osećaj privatnosti i očuvanja prirodnih vrednosti ovog izuzetnog ambijenta. Simović je proveo mnoge časove na sa-

Detalj naseljskog ambijenta

Maketa naseljskog kompleksa

mom terenu proučavajući topografiju, orijentaciju i vegetaciju kao i specijalno zaštićeno drveće staro po nekoliko stotina godina. Posle skoro 30 godina ono još uvek stoji kao svedok prolazećeg vremena i ljudske zaoštalosti.

Ove preliminarne studije inspirisale su ga da projekat bude serija „prstiju“ (fingera) koji se kaskadno spuštaju niz obronke, otvarajući se kao široko razgranat list. U prostoru između prstiju, Simović zadržava postojeću vegetaciju dajući potpuno novi projekat u starom razvijenom pejzažu.

Projektni programom su traženi apartmani od 2 sobe do šestosobnih kuća. Vešto razradjen finalni projekat ima blok od 8 apartmana na ulazu u naselje i savija se u blok od 21 apartmana različitih veličina produbljen dijagonalno sa pešačkim prolazima da bi se povezao sa 3 niza kuća koji se šire duž padine kao prsti. Individualne velike porodične kuće sa bazenima, manje kuće i raznovrsni apartmani dele zajednički arhitektonski jezik, kvalitet i privlačnost.

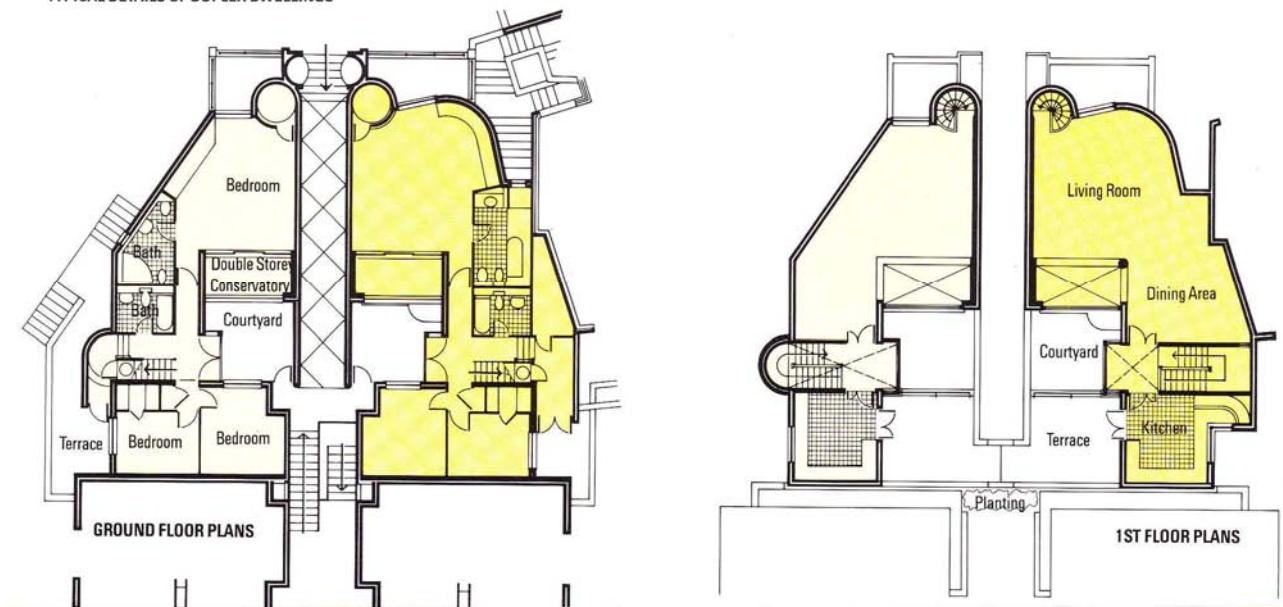
Kao i u svojim prethodnim projektima, Simović kreira unutarne volumene sa dvostrukim i trostrukim visinama, otvorima, procepima i prodorima da bi dozvolio svetlu da prođe duboko u zgradu.

Spoljni ambijent karakteriše komplikovana mreža javnog i privatnog prostora koja u prizemlju kreira bašte, pacia, podignute terase, krovne bašte. Iz apartmana i kuća otvara se pogled na zelenilo, uz naglašavanje parkovskog ambijenta.

Razrada projekta je uradjena u zajednici sa britanskom firmom "Bickerdike, Allen, Simović".

Projekat je dobio prestižnu nagradu Housing Design Award u 1989 godini i Regionalnu nagradu Quality Brickwork Award 1988.

TYPICAL DETAILS OF DUPLEX DWELLINGS

Primeri osnova stanova

Ambijentalni doživljaj naselja

12 BUILDING DESIGN, June 12, 1981

Suisse Cottage
 Regent's Park, London
 Autor: Ivan Simovic, Architect
 Biro: Ted Levy Benjamin & Partners
 Investitor: Lodon & Paris Properties LTD
 1981-1982

Prva nagrada na konkursu

THE scheme that will end 20 years of speculation over the prime Swiss Cottage site where Camden and the old Borough of Hampstead before that, hoped to see a civic centre finally emerged last month.

Ivan Simovic's designs for Ted Levy Benjamin and Partners show the evolution of a development that started out in the new year as essentially the creation of a new London square. Commercial and planning pressures, accommodated through refined forms and added visual interest, led to the synthesis of the winning proposal which, together with competitive bidding by London and Paris Properties, clinched the £4 million deal.

The logical conclusion of the scheme, according to Simovic, goes one step beyond to a simplification that enhances the square ideal. The working relationship with Ted Levy is at

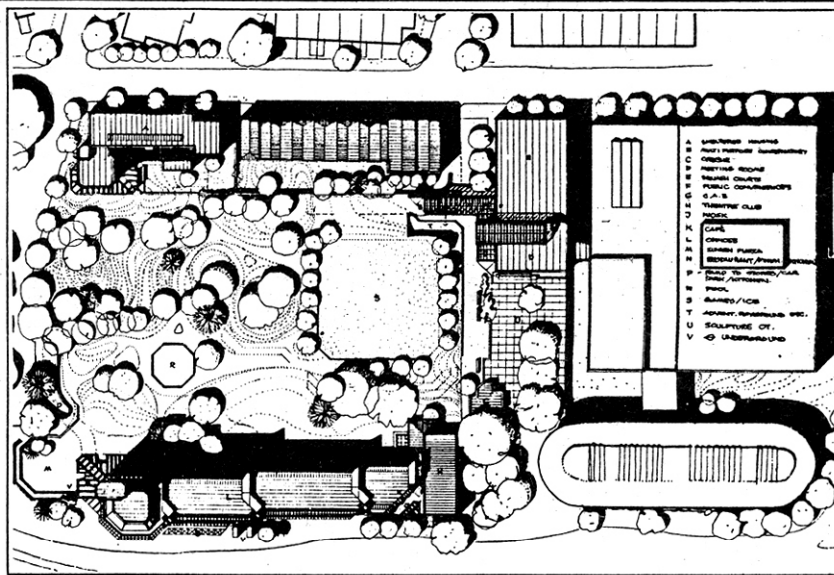
Strategic sites in the heart of London are always hotly contested. Neal Morris looks at the evolution of the one that won through at Swiss Cottage.

private housing and the office annexe — on columns — symbolically enclose the park.

The second variation introduces more variety into the built form, breaking the line of the site. The park, still confined and with its diagonal focus on the playground, crèche and leisure building, gains another semi-private garden while the leisure building emerges more forcibly.

Housing becomes cylindrical, helping to fuse the two squares it stands between.

The winning scheme was already moving towards simplification. Camden planners insisted on an uncluttered

Winning scheme — successful bid awaits planning permission.

Ivan Simović, arh.

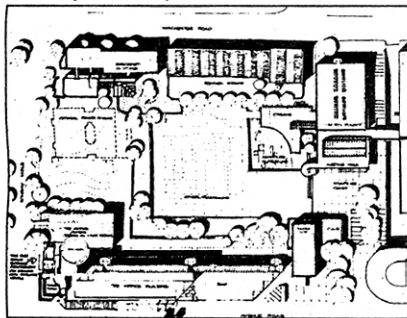
UDK 711.5.

SWISS COTTAGE

Swiss Cottage je ime saobraćajnog čvora (raskrsnice na severnoj strani Regent's Park-a, blizu užeg centra Londona, ali koji se već uveliko nalazi u stambenim četvrtima. Stanovanje u užem centru ograničeno je na one sa veoma dubokim džepom ili pak na one koji su dobili stanove kao socijalnu pomoć.

Saobraćajno govoreći, to je jedna linearna raskrznica sa dva oštra bloka koji se nalaze jedan u drugome nasuprot i koji rasčešljavaju tokove u četiri pravca. Sve u svemu jedan neuredan saobraćajni prostor koji izuzev u odnosu na protoke vozila nema ni potencijala ni volje da se pozabavi pešakom.

Arhitektonski, čitav kraj je mešavina ljubomorno čuvanih starijih objekata i nešto slabijih novih stambenih blokova, komercijalne prirode (pare pre arhitekture), izuzimajući tu herojski pokušaj sinteze pokojnog ser Basil Spencea, koji je u romantičnom posleratnom periodu ostavio narodu biblioteku opštine, javno kupatilo, sportske dvorane i par drugih društvenih sadržaja, koje su trebale da narastu tokom godina, ali zaštita su sredstva omanula. Tako je narodu ostao u baštini prazan plac na kome se subotom i nedeljom rasprostru težge i iza njih prodavci, počev od bivših hipika sa još uvek zvezdama u očima pa do okorelih preprodavaca i manipulatora koji bi i svoju mater prodali, samo kada bi znali gde se nalazi. No bilo kako da je, pola naroda opštine je za taj vašar vitalnosti (gde se za male pare može kupiti đubre) a pola je protiv (za ove je manifestacija vitalnosti štrojenje drugih). U današnjoj situaciji krize i nedostatka sredstava, gde su svi javni radovi zaustavljeni u cilju borbe protiv inflacije, jedini način ostvarivanja sredstava lokalnih opština, izuzimajući zemljišnu rentu je u otuđivanju takvih parcela na delimičnoj bazi, dozvoljavajući time preduzmljivim privatnicima da dižu takva bogohuljenja kao što su privatni kancelarijski blokovi (koji ovde donose više para nego kod nas burek). Eksploatišući te objekte u jednom periodu od sto godina ti isti grešnici u znak oduženja opštini, stubu britanske demokratije na lokalnom nivou, grade parkove, javne klozete (unisex), dograđuju sportske hale i igrališta, premeštaju malo amatersko pozorište, dečiji vrtić i starački dom. I sve to im se isplati za onih 70.000 m² kancelarijskog prostora! Ipak ima boljih profesija i od naše.

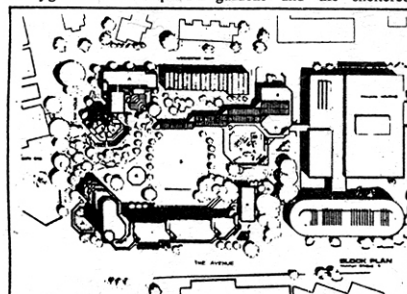

Where it all began — the original London square layout.

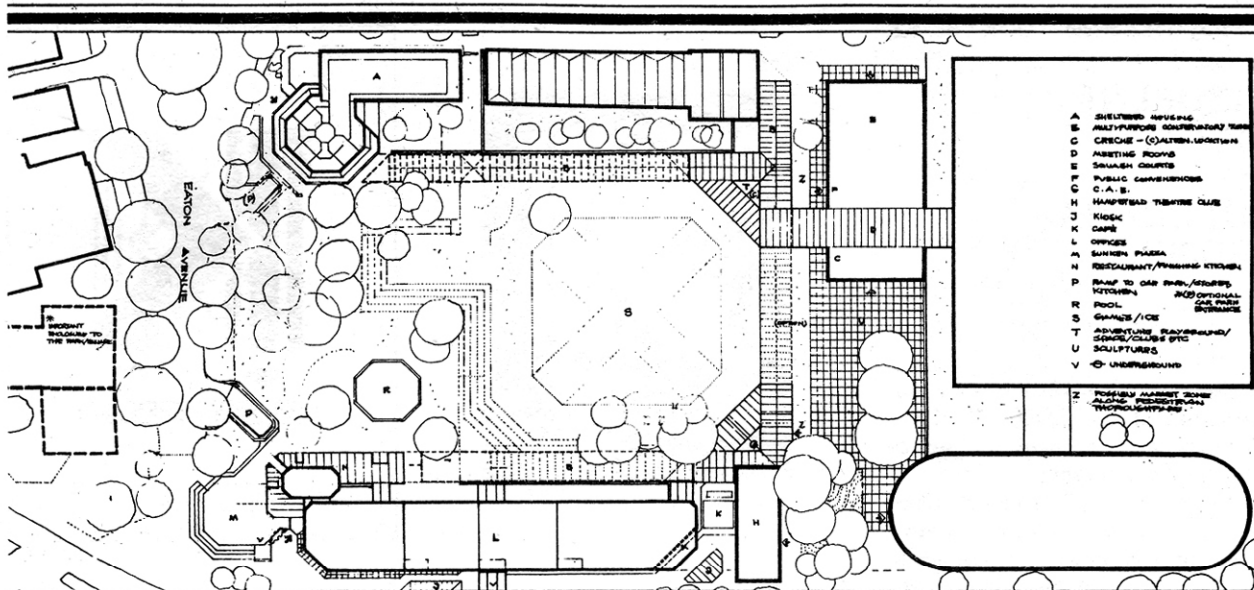
an end, however, so for the record here is the designer's idea of how the finished product could look.

An essential element in the initial plan, a linear office building continuing the line set by Basil Spence's library, steps up vertical circulation of a multi-treated to emphasise the vertical circulation of a multi-storey glazed entrance. Optional

straightforward open space. Additional housing disappeared and the theatre club slid back to its present position. Cutting back the long finger of the conservatory-cum-multi-purpose leisure annexe still left the possibility of future growth along what had become a more definitely enclosed boundary of Winchester Road terrace gardens and the sheltered

Intermediate stage, refined forms through added visual interest.

What could be — the simplified line of the flexible square.

Napravljen je program (koji je usput tri puta menjan) — rasući svaki put, onako kako i sve drugo danas raste) i raspisan je pozivni konkurs na kome učestvuju timovi: arhitekti, PARAJLIJE, predmeraš, inženjeri i lokalni „poznavaoči prilika“. Ja sam učestvovao sa firmom Ted Levy, Benjamin i partneri iz Hemsteda. Trebalo je za mesec i po, pa onda za dva i po, uraditi taj projekat koji mora da: zadovolji odgovor na potrebu rasta sportskog centra, da zaštiti maksimalni parkovski prostor minimalne širine 60.0 m, da uključi dom-stambeni blok za polusposobne starce i starice od 24 stana, da obezbedi sale za društvene sastanke i savetovanja (ovo kao u Jugoslaviji), s tim što će se u njima manje više svadati oni tezgariši, ili silne kolone zaštitnika sredine, ljubitelji kuna i mačaka, protivnici eutanazije i pobornici kuvanja prirodno slatka itd. Po mogućnosti još i mali, ali „šik“ privatni stambeni blok, da se ne bi oni koji mogu da plate za ovakvu dobru lokaciju osetili izostavljeni (uzgled to bi moglo i da se udesi kao dodatni prihod finansijeru, ako dobije građevinsku dozvolu). Osnovna formula je bila da svakom svoj lilihip.

Kancelarijska zgrada locirana je — logično — uz magistralu: da zaustavi izduvne gasove, buku, nemir. Prestižna pozicija ali bez šanse za veliki impresivan pristup kolima, usled same prirode saobraćajnice. U stvari samo će 10 automobila biti parkirano pod zgradom. Rekord svoje vrste i ilustracija tendencije da se vlasnici kola u gradu obeshra-bre.

Ista zgrada mora imati nešto života i noću, ali kancelarije, sem šupljeg osvetljenja nemaju ta svojstva. Zato treba li tu uključiti radnju? Nemoguć je pristup, servisiranje, evakuacija otpada sa zadnje strane i preskupa a osim toga preseca važnu pešačku vezu preko spuštene piazze. Lokacija restorana sa te piazze-da, kao i postojeći silaz u podzemnu željeznicu. Akcenat na čošku, zašto da ne, pod uslovom da i park profitira. Kako produžiti sportske prostorije — kontrast ili isti idiom? Ali sve vreme sa rigoroznom kontrolom ulaganja novca — jer konkurs zavisi isto toliko i od finansijske konstrukcije celog posla. Privatno stanovanje (kružni blok) otpada iz političkih razloga: prevelika žrtva privatnika a uz to i previše sadržaja na parceli. Veliak šteta, jer isti reguliše odnose sa malim trgom na severoistoku. Postojeće, rehabilitovane zgrade na istoku, moraju okrenuti neku vrstu lica a ne leđa parku.

Konkurs se svodi sa 11 na 8 pa na 4, a onda 3 i najzad 2 učesnika. Mi i Douglas Stephen Partners. Svi sadržaji se finalno menjaju i Kraljevska Komisija za Umetnost bira nas. Dok čekamo formalna odobrenja, teškoće druge prirode izlaze na videlo; rezultat čega je moja preokupacija stanovanjem sada, dok se spremam za dogovor ili duel . . .

housing block. Eton Avenue now establishes itself more directly as an enclosing border of the park.

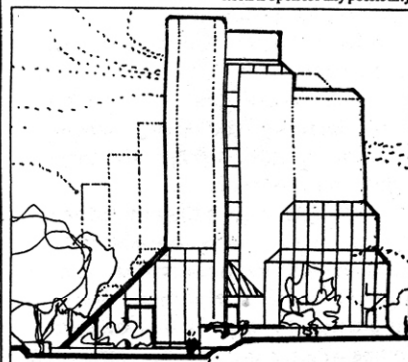
How close this layout will be to the built scheme remains to be seen. TLB and P are still working towards planning permission.

Simovic knows what he would like. "One inevitably comes to a layout that suggests how the scheme ought to be in the future. An even simpler layout could enable extremely varied use," he says.

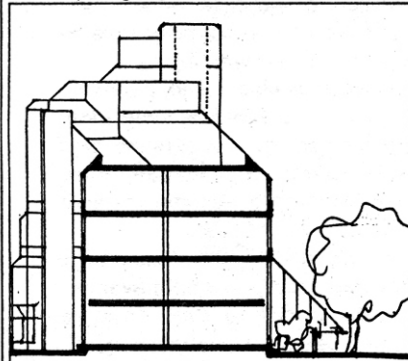
The perimeter of the park has an area which could contain

conservatory type activities ranging from youth clubs to market stalls without risk to the 60m wide park. The 7 000sqm office block reverts to its original straight line, continuing the Spence facade.

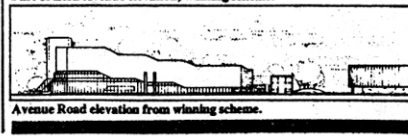
A powerful glazed ring emerges — a glazing contractor's dream — incorporating a theatre club and citizens advice bureau. The restaurant strip relates to the glazed section of the office but is just an extension of the conservatory ring on the south side. The civic piazza is now very simple and the park itself is open for any possibility.

Office block, winning scheme.

Part of Eton Avenue elevation, winning scheme.

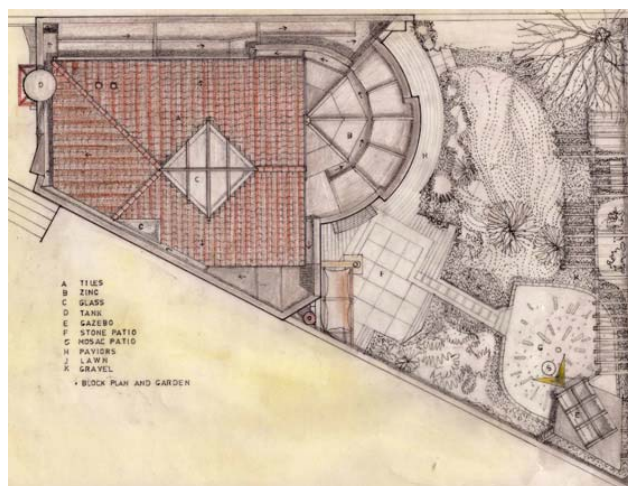
Avenue Road elevation from winning scheme.

Kuća Porodice Simović „Light-house“, Hampstead, London, 1985

Autor: Ivan Simović, M.A., Arhitekta, RIBA

Više od 20 godina je prošlo dok Simovići nisu konačno rešili svoje stambeno pitanje. Nekoliko puta su se selili dok se nisu skrasili u Hampsteadu, elitnom delu Londona, na lokaciji maloj za okolne rezidencije, ali za arhitektu formata Ivana Simovića više nego dovoljnoj da napravi kreaciju koju će Asocijacija kasnije prikazivati kao uzor raznim stranim delegacijama.

Parcela je trapezastog oblika sa kraćom paralelnom stranom prema ulici i padom od ulice prema vrtu, tako da je ulaz na poluetaži između dva sprata, bliže gornjem nivou. Ovakvu, projektantski tešku dispoziciju, Simović je majstorski rešio polukružnom rampom koja (za razliku od agresivne rampe na

Situacija i osnova krova

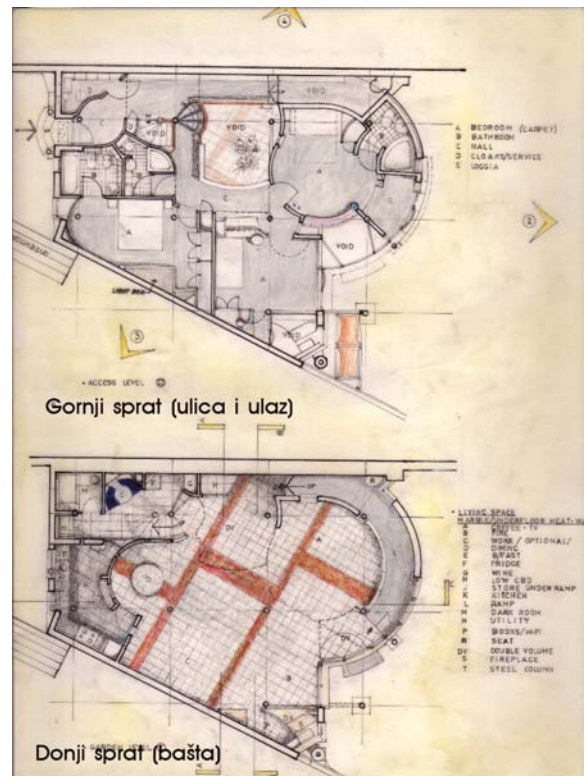
Le Cobusier-ov vili Savoye) ne remeti unutrašnji prostorni koncept, već se diskretno uklapa u njega, dajući mu istovremeno pečat posebne reprezentativnosti. Objekat, sa vidljivom neoekspresionističkom notom, može se svrstati u organsku arhitekturu kako zbog iz-

Izgled iz vrta

vanredne povezanosti sa zelenim eksterijerom, tako i zbog unutrašnje organizacije koja nudi odlično povezan i integralan prostor, kako po horizontali tako i po vertikali. Dopunska veza etaža preko dobro uglavljenog spiralnog stepeništa omogućuje i cirkularne tokove komuniciranja koji sa svoje strane takodje doprinose celovitosti prostora. Zналаčki projektovano zenitalno osvetljenje efikasno rešava problem blokiranog centralnog dela zgrade.

U celini, zgrada nudi originalno, kreativno i veoma funkcionalno rešenje, neuobičajeno, ali idealno prilagodjeno konkretnim uslovima i mogućnostima. Ona ne može biti kopirana, ali može služiti kao primer jednog ozbiljnog i svestranog projektantskog postupka svojstvenog samo vrhunskim arhitektima.

Enterijer donje etaže

The Light House – Kuća Svetlosti Prostor I Svetlost

Tekst: Pavle Simović, arhitekta

Kuća Svetlosti podignuta je na teško pristupačnom placu i u kraju koji je pod zaštitom. Lokalna politika nije podržavala podizanje objekta u pozadini postojećih zgrada. Bio je vrlo jak otpor od strane suseda. Arhitektonski dizajn za sopstvenu kuću bazirao se na Simovićevom stilu porodičnog života sa fokusom na gostoljubivost, socialni prostor, povezanost sa prirodom i optimalne uslove za kreativni rad.

Dugo godina je ovaj plac smatran veoma nepovoljnim za bilo kakvu gradnju. Pristup placu, vrlo težak sa koridorskim pristupom širokim samo za jedna kola. Prednja fasada je teško primetna sa ulice i kuća je efektno okrenula lice prema bašti sa južne strane. Prema građevinskim propisima nije dozvoljeno otvaranje prozora sa bočnih strana prema susedima. Takodje, i visina objekta je tako determinisana da ne zaklanja svetlo i pogled kroz prozore postojećih susednih zgrada iz XIX veka.

Ovakva situacija inicirala je iznenadjući projekat koji se lepezasto širi od sirine duple garaže spreda do 14 metara prema bašti. Ivan Simović prihvata oštra ograničenja terena kao izazov da se pronadje novi način ostvarenja velikog prostora. Topografija terena je takodje uticala na formiranje dnevnog boravka u nivou bašte koji je niži od ulaznog dela sa ulice za skoro celu spratnu visinu. Zgrada je osmišljena u tri dela: spoljna opna, međuprostor i unutrašnji volumen koji je odvojen od spoljne ljuske sa duplom visinom prostora i komunikacije. Ulazeći iz bašte, dupla visina prostora deli spoljnu fasadu od unutrašnje sa dve spavaće sobe i studio galerijom, koje su takodje podeležene sa uzanim procepom prema trostrukoj visini i staklenom centralnom krovu, a relativno uzani ulaz dozvoljava pogled na sve spratove i prilaz donjem spratu putem polukružne rampe. Rampa izmedju spoljnog

Integralni multifunkcionalni prostor na donjoj etaži

i unutrašnjeg prostora je projektovana da bude biblioteka i niša za odmor a u isto vreme reprezentativan ulaz u dnevni boravak. Unutrašnji volumen je jednostavan, beo, krivolinijske forme nasuprot zida i stakla od spoljne opne. Ova postorna podela dočarava impresiju beskonačnog prostora uprkos vrlo malog volumena. Simović je na donjoj etaži kreirao otvoreni, multifunkcionalni prostor u nivou bašte u kome u svečanim prilikama, 50 gostiju može konforno da sedi za okruglim stolovima.

Vertikalni prodor kroz sredinu objekta

Ceo donji sprat je concepiran kao prostorna celina koja može da primi razne funkcije sa prostorima dirigovanim geometrijom objekta i sa formalnim ručavanjem u dnu, iza koga je radna kuhinja. Otvori i procepi u horizontalnim i vertikalnim površinama pružaju pogled u prostor i svetlost iza neposredne prostorije. Doživljaj prostorne složenosti se postiže isečcima u gornjem spratu i između prostora tako da se dubina i svetlost naziru iza mesta u kome se osoba nalazi.

Svetlosni kontrasti na donjoj etaži. Prostor za obedovanje

Glatka skulpturalna forma prihvata oštre senke i svetlosne zrake kroz procepe i otvore. Centralna trostruka visina prostora unosi direktnu svetlost duboko u ovaj jednosmerno orijentisan prostor tako da bele površine reflectuju i difuziraju svetlost. Jedan od centralnih aspekata dizajna je namerna kontrola svetla i senke. Ovo naglašava detalje unutrašnjeg volumena, povremeno otkriva elemente strukture ili pak razdvaja površine da bi kreiralo svetlosne površine ili procepe dubokih senki. Jednostavna paleta materiala je upotrebljena da dozvoli skulpturalne forme da se izraze i urežu jake senke jedna preko druge.

Bašta je zamišljena kao spoljni zaštitni prostor i organski povezana sa unutrašnjošću objekta. Popločane površine su integrisane sa već višegodišnjim zelenilom koje svojim bojama i teksturom čini kontrast čisto belim formama unutrašnjih prostora.

Ulaz u zgradu iz bašte

Objekat projektovan u rasteru od 3.8 m od okruglih metalnih stubova, je ingeniozan primer trodimenzionalnog prostora koji oko najvećeg mogućeg dnevnog boravka grupiše kompleks prostorija (kuhinje, soba, studija, kupatila, plakara) tako efikasno kao što bi bilo uradjeno u svemirskoj kapsuli.

(Citat iz članka u listu „The Guardian“ pod naslovom „Nevidljivi arhitekt“ od Martina Pawley-a, Juli 1990.

Pogled iz ulaza na rampu i donju etažu

Biznis Park, Singapur, 1985

Idejno rešenje Ivan Simović, M.A. Architect
Investitor: Fred Olsen Ltd.

Po nalogu i projektnom programu jednog od najznačajnijih poslovnih ljudi u Norveškoj Freda Olsena, Ivan Simović je napravio Feasibility studiju i idejno rešenje Biznis centra u Singapuru, po kome je centar kasnije i realizovan. Pošto se Simovićeva obimna zaoštavština još identifikuje i razvrstava, trenutno raspolažemo samo sa ove dve fotografije koje svedoče o uvođenju Slick-tech postupka uz primenu sofisticiranih fasadnih materijala. Međutim, monotoniju koja pretil Slick-tech-u Simović vešto izbegava kombinovanjem raznih materijala i inventivnim elementima sekundarne plastike. Nadamo se da će se tokom vremena moći više saznati o ovom interesantnom projektu.

**Kanarska ostrva:
Gomera, Hiero, Palma, 1987**
Urbanistički i arhitektonski projekti za turistička–golf naselja na tri Kanarska ostrva

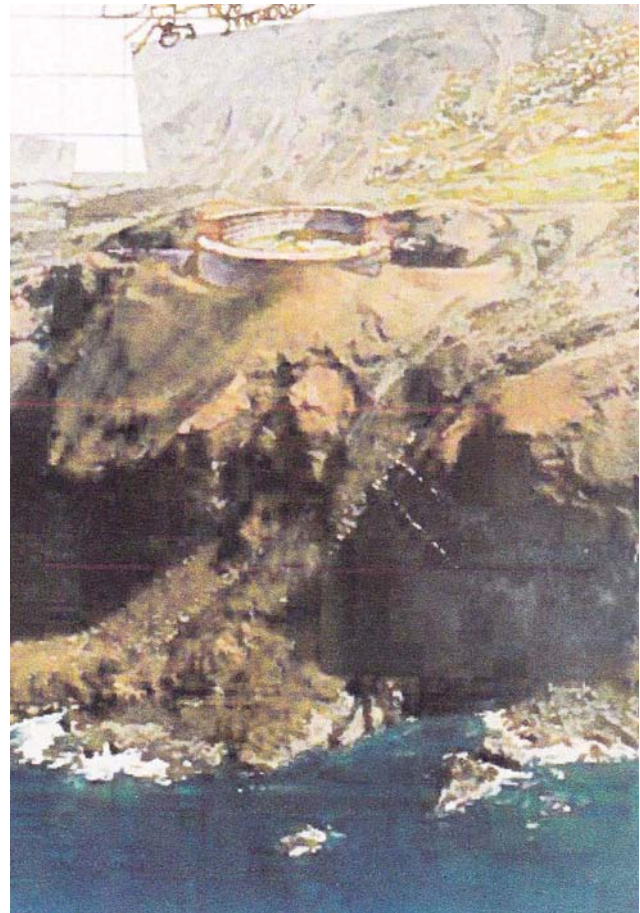
Projektant: Ivan Simović, M.A, arhitekta, RIBA

Ovo je izuzetno atraktivan i zahtevan projekat koji obuhvata tri turistička naselja sa golf igralištima na vulkanskim ostrvima.

Kod izrade projekata za ova naselja, Ivan Simović je razvio specifični i složeni arhitektonski jezik:

- koji poštuje odrednice lokalne tradicije, i koristi lokalne materijale i tehnike gradjenja,
- koji je u isto vreme racionalan i moderan,
- koji insistira na organskom povezivanju arhitekture i prirodnog okruženja (objekti koriste topografiju zemljišta i “rastu” iz tla, kao na pr. hotel koji je poluukopan u zemlju).
- koji koristi prirodne resurse (solarnu energiju).

Na ovom mestu, zbog ograničenosti prostora i nedostatka informacija dajemo sasvim površnu ideju o kakvom zadatku snova se radi, ali je i to dovoljno da se stekne uvid o Ivanovoj privrženosti prirodnim uslovima sredine u kojoj gradi, pri čemu ni u jednom trenutku

ne gubi ništa od svoje kreativnosti i originalnosti. Od slučaja do slučaja on se prikazuje u novom svetlu, sve više obogaćujući svoj opus i svoj stvaralački profil.

Presek kroz segment naselja

Old Pumping Station, London

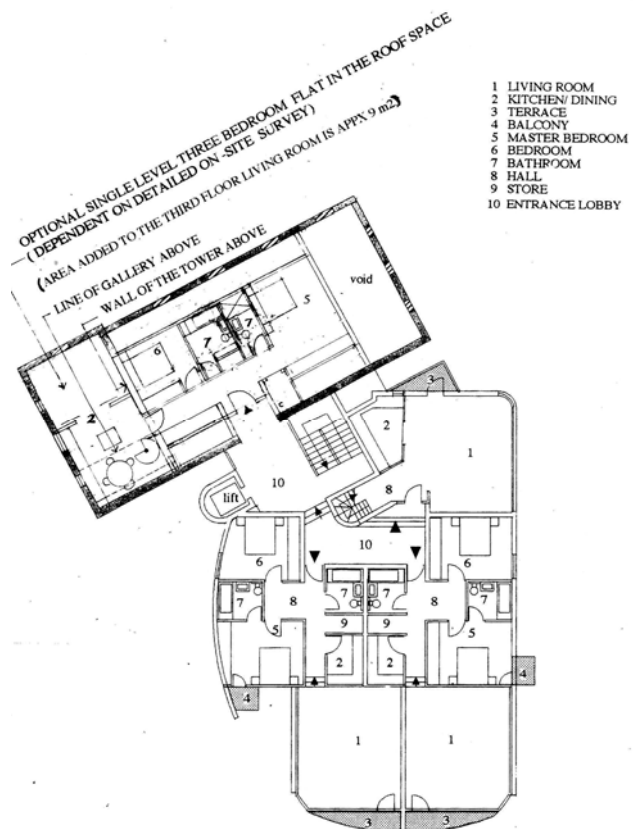
Stambena zgrada, 1996

Autor: Ivan Simović, M.A., Architect, RIBA

Ova ovalna stambena zgrada sa 14 stanova delimično nadgradjuje staru crpnu stanicu na St. Katharine's Way, London E1.

Dve razdvojene mase od kojih jedna strogo pravugaone a druga delimično ovalne osnove, vezane su razudjenom zajedničkom horizontalnom komunikacijom, uz koju su smešteni stepenište i lift. Koliko se iz oskudne dokumentacije može sagledati, pravugaoni korpus je rekonstruisan postojeći objekat, dok je poluovalni deo naknadno dozidan.

Stanovi su raznih struktura od jednoetažnih do višeetažnih, sa orijentacijom na više strana sveta, što im obezbeđuje optimalno osunčanje i provetravanje. Kod trosobnih stanova u poluovalnm delu, prostori za dnevni boravak su previše udaljeni od ulaza ali to je rezultat želje da im se obezbedi dragoceni pogled na reku što je, čini nam se, sasvim opravdano. Ovu želju prati specifični poluobličasti oblik osnove dogradjenog trakta, koji je zastakljen i maksimalno koristi koridor koji počinje od zgrade i klinasto se širi prema reci. Zbog raznolikosti programa, ovaj objekat je znatno kompleksniji, nego što na prvi pogled može da izgleda.

Osnova tipskog sprata

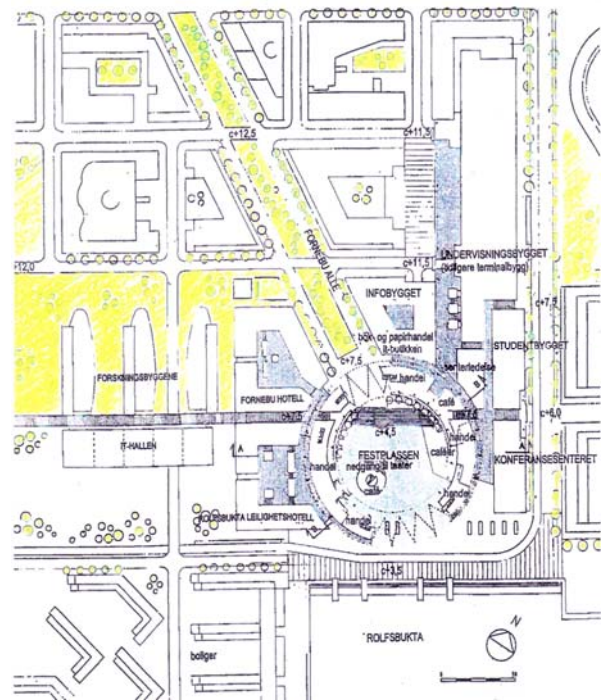

Fornebu Sun City (Grad sunca), Oslo, Norveška, 1997–1999

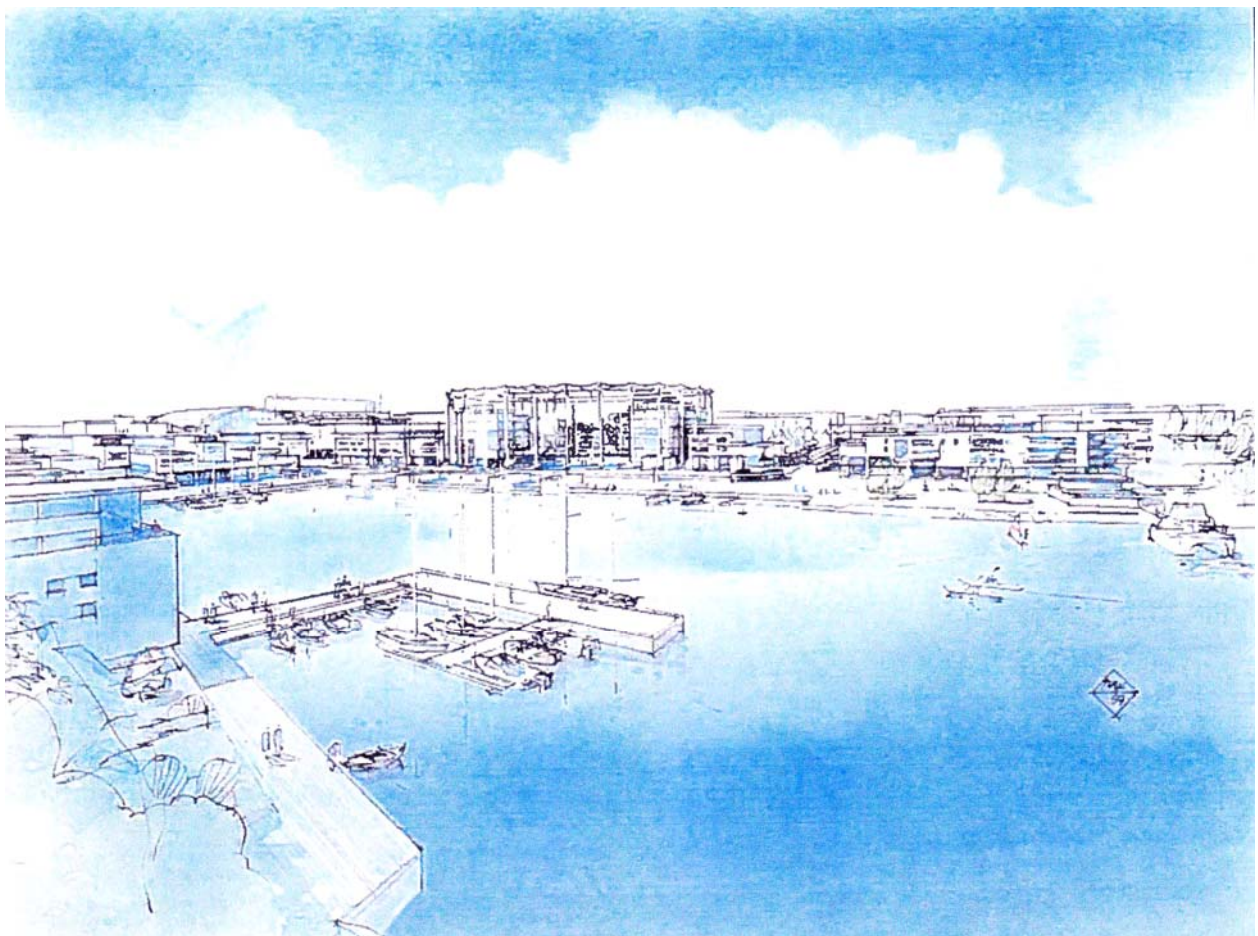
Investitor: Norsk Investorforum i Fred Olsen

Autor: Ivan Simović, M.A., Architect, RIBA

Revitalizacija dela norveškog grada Fornebu sa veoma složenim programom na površini od 340 hektara. Predviđeno je 145 novih objekata sa građevinskom površinom od 265000 m², 6000 parking mesta i 8000 radnih mesta. Projekat sadrži: Državne institucije/Nacionalnu Galeriju, Tehnički Univerzitet, kulturne i sportske aktivnosti, hotel i stanovanje. Osnovni ciljevi su unapredjenje nacionalne ekonomije, stanovanja, života i radnih uslova u području kao i svih ekoloških faktora (zaštita prirode, pešačka zona i parkovi, sprečavanje zagađenja), uz poštovanje tradicionalnih vrednosti i socijalnih uslova. Atraktivna arhitektura u okviru kvalitetnog urbanizma, podloga su zacrtanih ciljeva.

Situacija kompleksa

Ptičija perspektiva

Titanic Park – Belfast, Severna Irska, 1999–2002

Glavni urbanistički plan za razvoj bivšeg brodogradilišta Titanik

Autor: Ivan Simović, M.A. Architect, RIBA

Investitori : Fred Olsen i Harland and Wolff Holdings

Projekat veoma složene i sveobuhvatne revitalizacije brodogradilišne zone Belfasta u kojoj je 1912 firma Harland & Wolff izgradila legendarni Titanik. Površina 70–80 ekra.

Ciljevi operacije bili su sledeći:

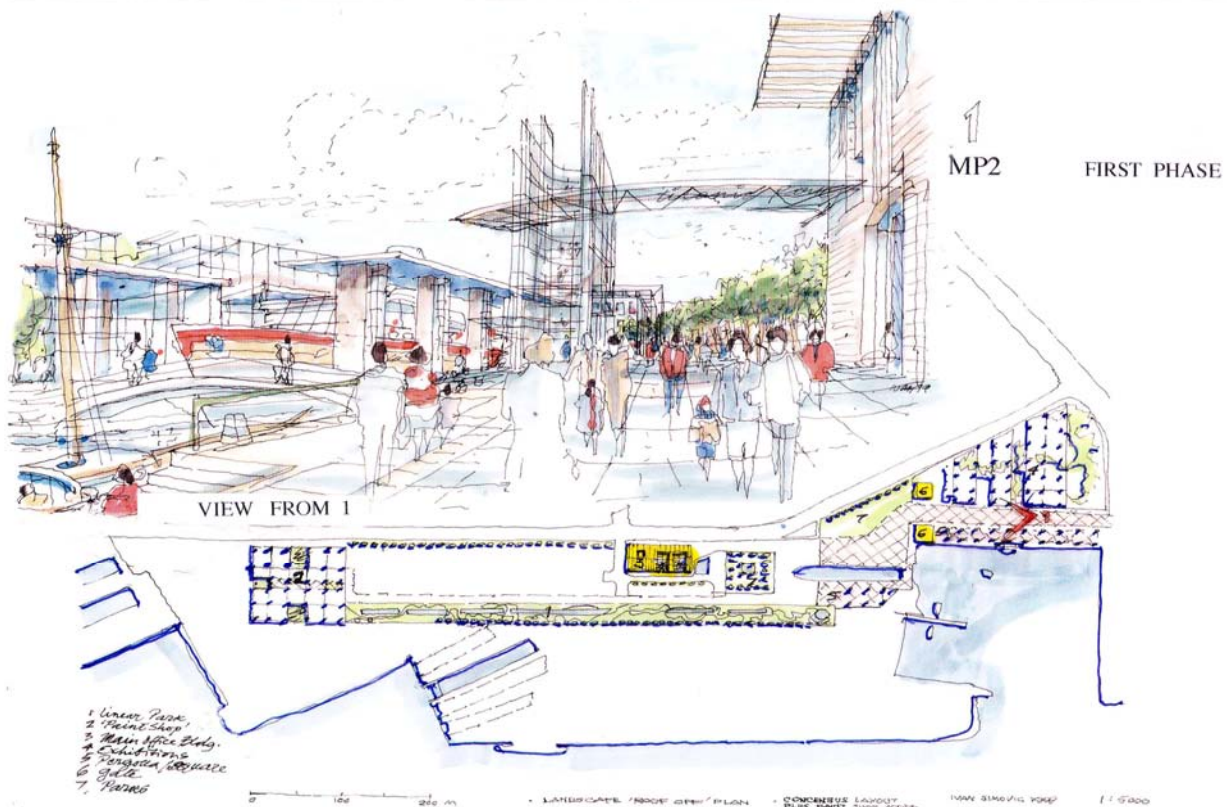
- Razvoj zapuštene površine u tehnološki razvijenu sredinu,
- Da pomogne stvaranju dinamičnog društva povezanog sa biznisom, obrazovanjem, ispitivanjem i razvojem, kao i društvenim potrebama u visokoj produkciji,
- Da formira urbanu kulturnu sredinu u novom milenijumu,
- Da pruži značajnu šansu za obrazovanje i treniranje tako da pospeši mogućnosti ljudi–

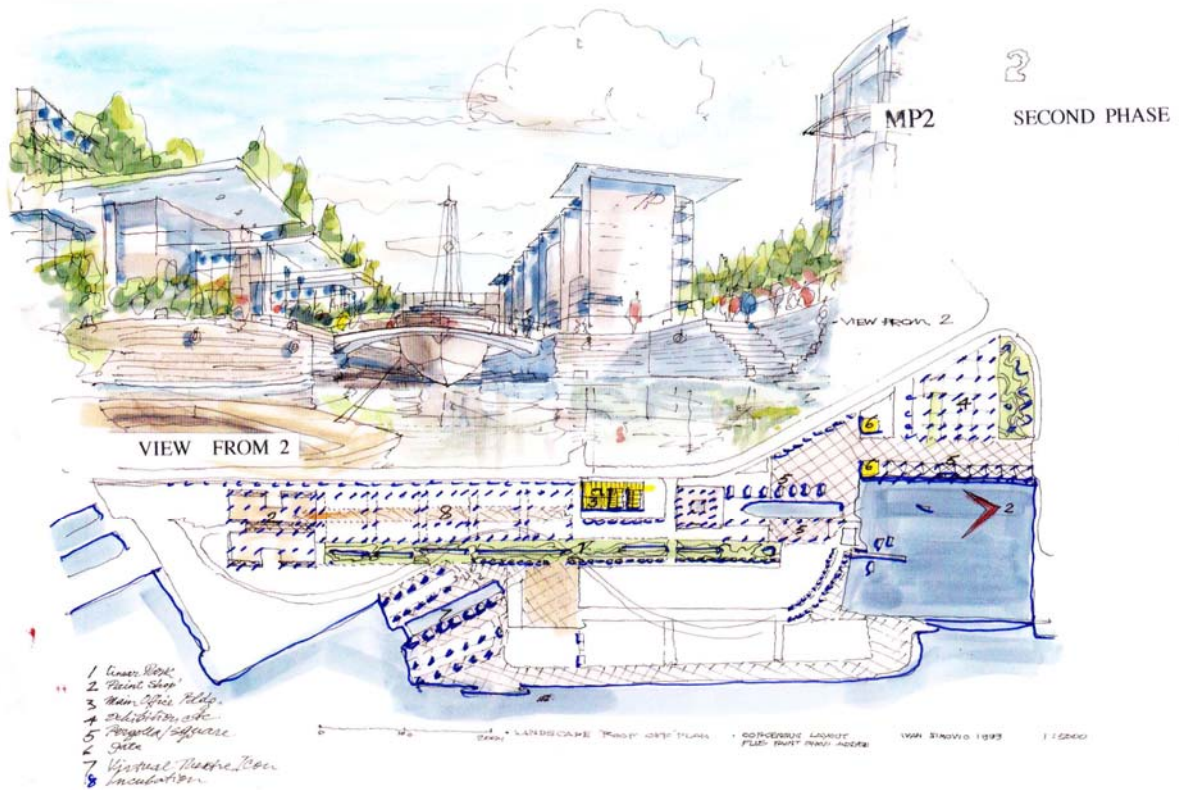
Ptičija perspektiva kompleksa

ma da doprinesu razvoju jake dinamične ekonomije i društva,

- Da kreira dobrodošlicu urbanoj kulturi što bi doprinelo Belfastu i njegovoj atraktivnosti,
- Da razvije turističku destinaciju svetskog glasa baziranu na sećanju na Titanik i industrijsko nasleđe Belfasta.
- Da poboljša ekonomski razvoj i zaposlenost (5000 osoba do rasta 10000 za 15 godina)
- Da stvori visoko tehnološke objekte sa sunčanom energijom.
- Nova šema transporta.
- Poboljšanje životne sredine, zaštita prirodnog nasleđja, flore i faune.

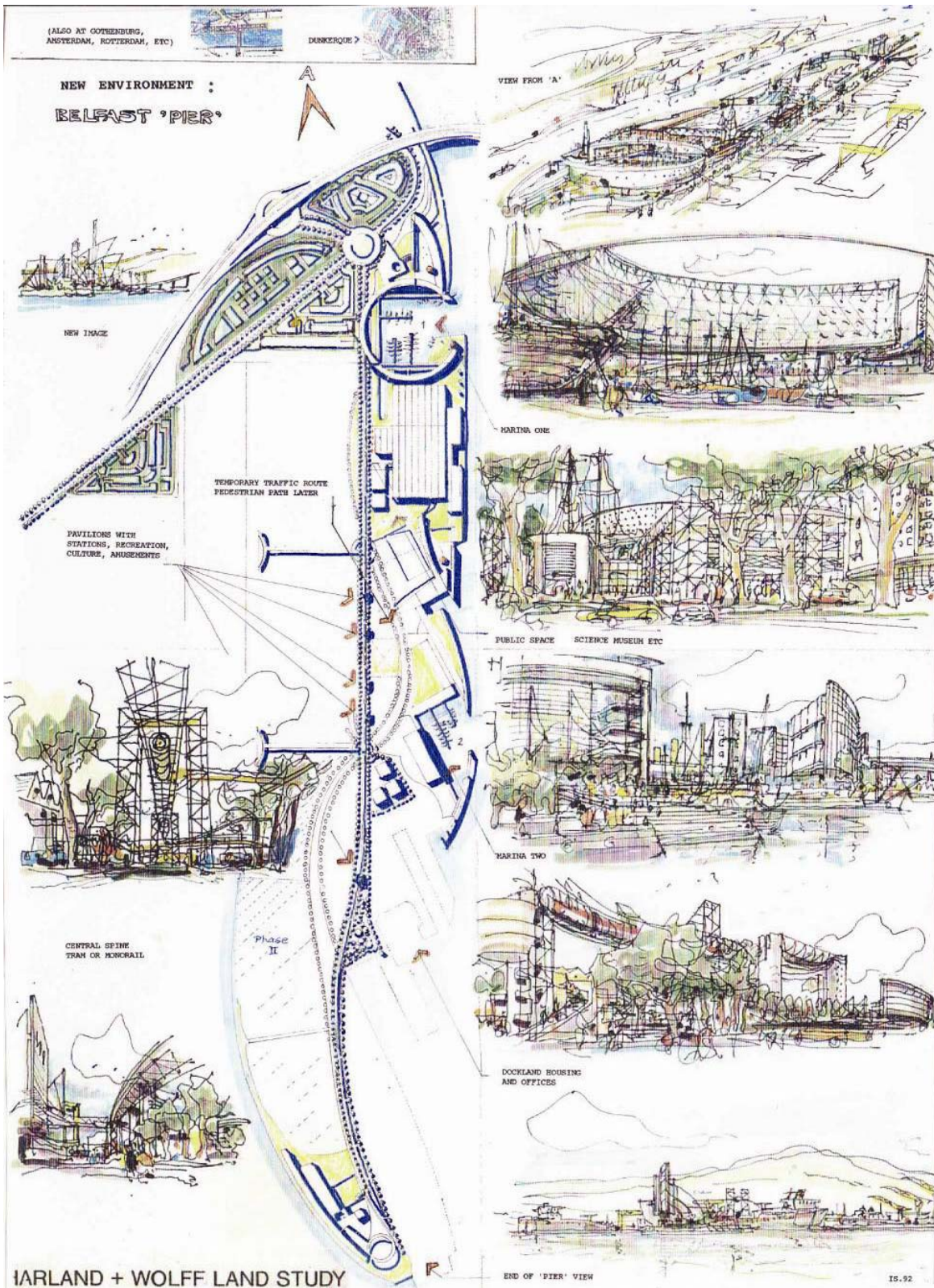
Dispozicija I faze projekta

Dispozicija II faze projekta

Dispozicija III faze projekta

Kompleks Dubai–Lagune, 2005–2007

Urbanistički i arhitektonski projekat:
Ivan Simović, M.A., Architect, RIBA
Investitor: Dubai Healthcare City
Projekat: Bikerdike Allen Simović
Izgradjena P= 110.000 m²

Investitor je zahtevao da projekat bude u mediteranskom stilu.

Objekti su locirani na nekoliko nasutih ostrva i sastoje se od:

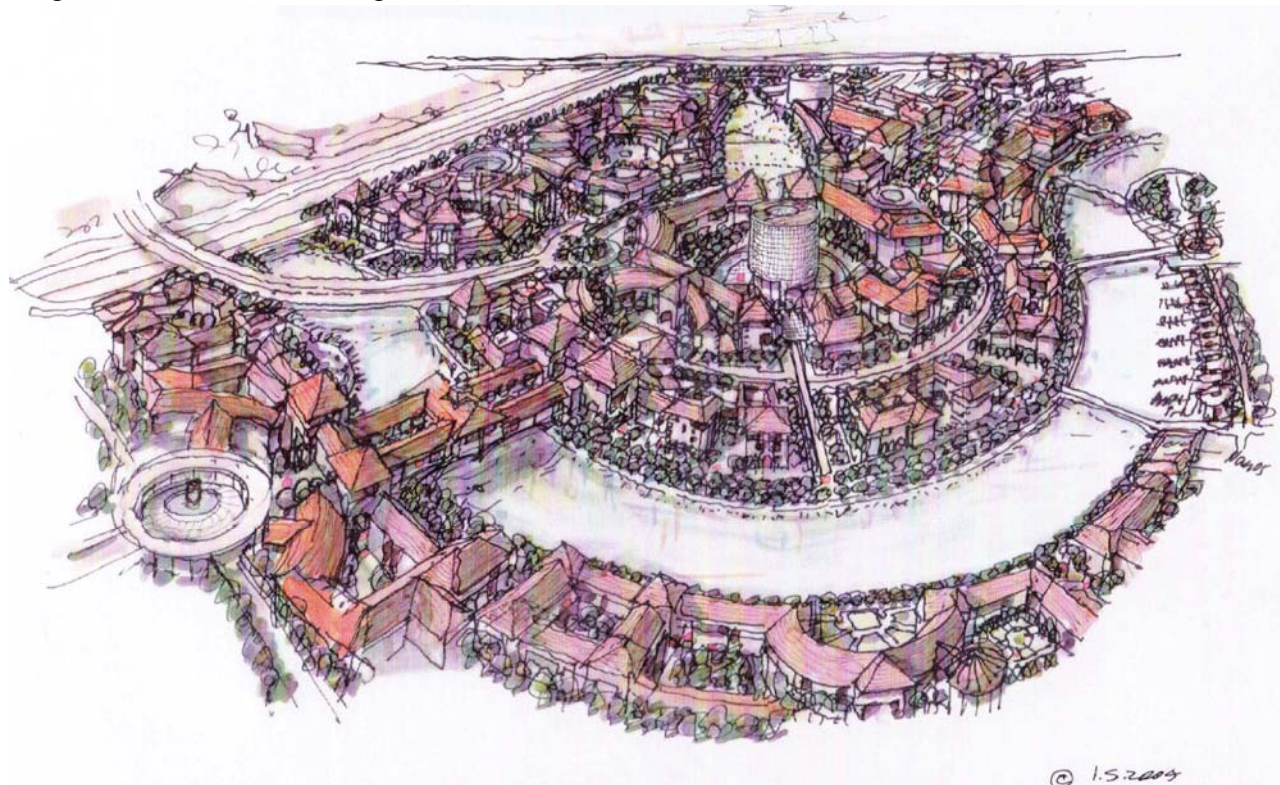
109 rezidencija sa dva sprata (vile),
23 stambenih objekata sa apartmanima,
4 rezidencije sa tri sprata,
Privatna klinika,
Tržni centar (lokalni šoping),
Džamija,
Sportsko igralište,
Most,
Kancelarije,
Hoteli sa 120 –180 soba, itd.

Otvoreni prostor : Rotonda sa kružnim plitkim kanalom koji recirkuliše proizvedeni zvuk brzo tekuće vode. Prvi koncentrični krug ima restorane na drugom spratu sa

BAS 10/1/06

ubačenim salama za predavanja. Restoran sa verandama je ozelenjen. Konstrukcija je kameni zid debljine 6m, koji se koristi i kao akvadukt.

© 1.5.2005

Ptičija perspektiva kompleksa

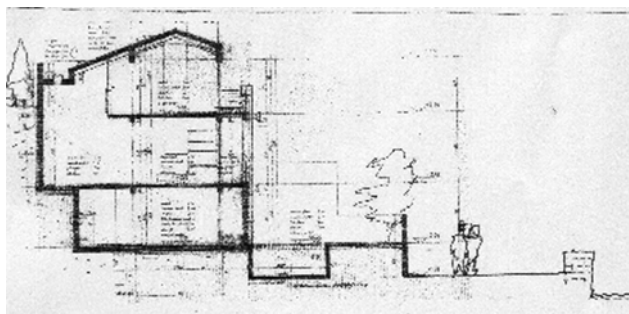
Vila "Boka", Prčanj, Boka Kotorska, 2005

Autor: Ivan Simović, M.A., Architect, RIBA

Tekst: Pavle Simović, arhitekta

Objekat je lociran na južnoj obali Kotorskog zaliva, između istorijskih mesta Prčnja i Stolina i čuvene vazdušne banje Markov rt, samo nekoliko kilometara od kuće Simovićevih predaka u Kotoru. Prčanj je poznat još u 16-om veku kao naselje primoraca i prenosilaca pošte od Krfa do Venecije.

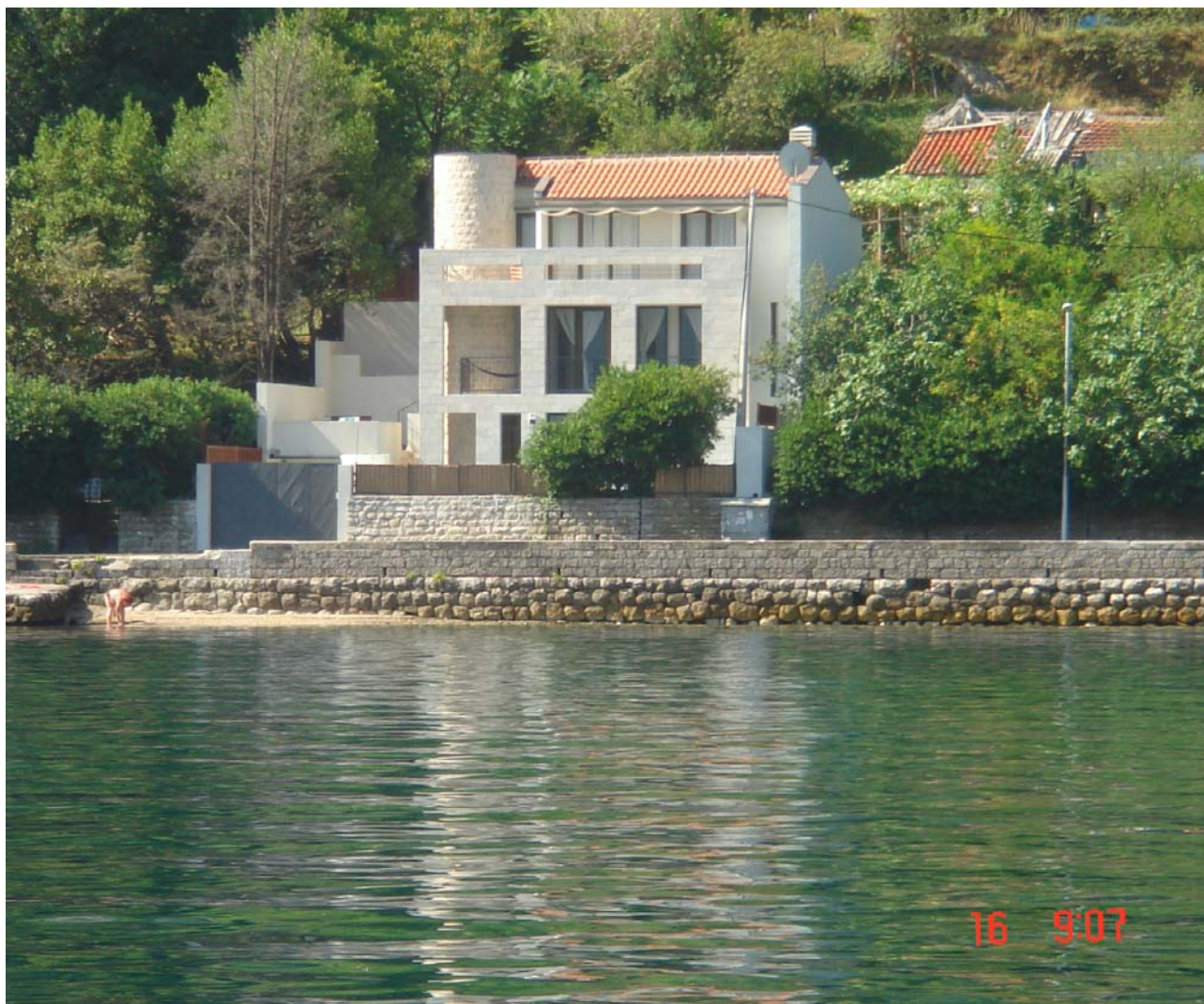
Kao i kuća u Londonu tako je i ovde teren bio teško pristupačan za gradjenje zbog uzanog puta i vrlo slabog zemljišta koje je samo 4m udaljeno od mora. Položaj kuće je u najširem delu Kotorskog zaliva sa pogledom na prirodni planinski amfiteatar.

Presek kroz objekat i teren do mora

Topografija terena je veoma strma sa velikom razlikom u nivoima od strane mora do zadnje granice tako da je ceo objekat efektno orijentisan prema moru i usečen u deo planine sa veoma limitiranim otvorima sa istočne i zapadne strane.

Kuća, na obali mora, u blizini starih kamenih zgrada, morala je da, u odnosu na njih, održi razmeru, vizuelnu kompoziciju i prilagodjenost

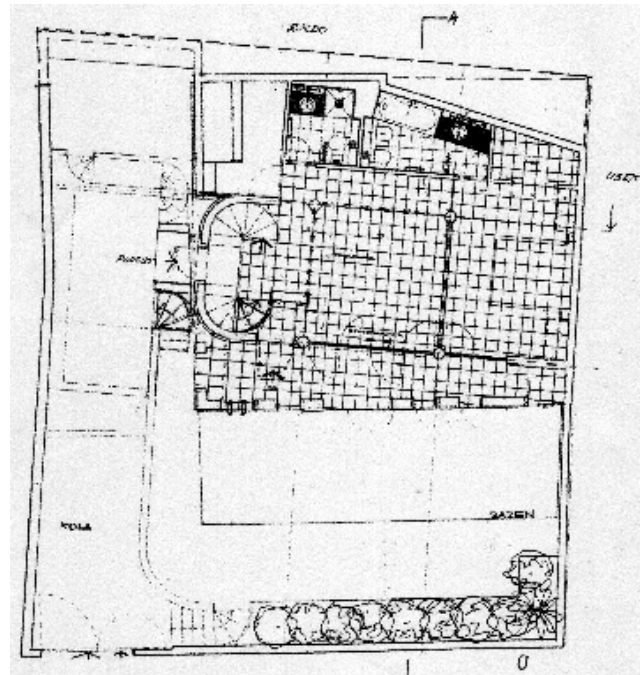
sredini. Veličina i proporcije su ostvarene u granicama tradicionalne Bokeljske arhitekture, dok se obrada fasada prilagođava tradicionalnim arhitektonskim formama.

Glatka frontalna paravan-fasada štiti unutrašnju staklenu fasadu od sunca i vetra. Ova prednja, kamena fasada ima duboke otvore omogućujući spektakularne poglede. Skulpturalne forme i slojevi ravni, u skladnim medjuodnosima, doprinose snažnom doživljaju prostora, perspektive i boje na prednjoj fasadi, kreirajući duboke senke u ovom vrelom sunčanom podneblju.

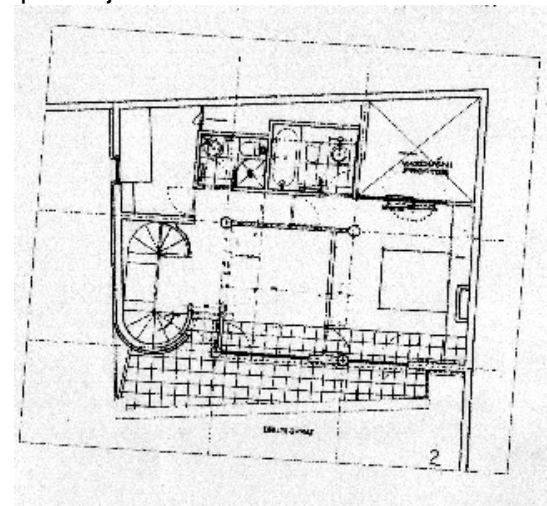
Troetažni objekat je dizajniran za dve porodice (u stvari, dve porodične generacije). Svaka porodica ima mogućnost da se izoluje u po jednoj od dve gornje etaže ali i da se sastanu u prizemlju, gde su u integralnom prostoru locirani dnevni boravak, obedovanje i kuhinja. Obedovanje je u prostoru dvostruke visine sa zenitalnim prirodnim osvetljenjem.

Stepenište i ulaz su sa strane tako da ne umanjuju površinu dnevnog bloka niti kvare skulpturalni doživljaj arhitektonskih masa.

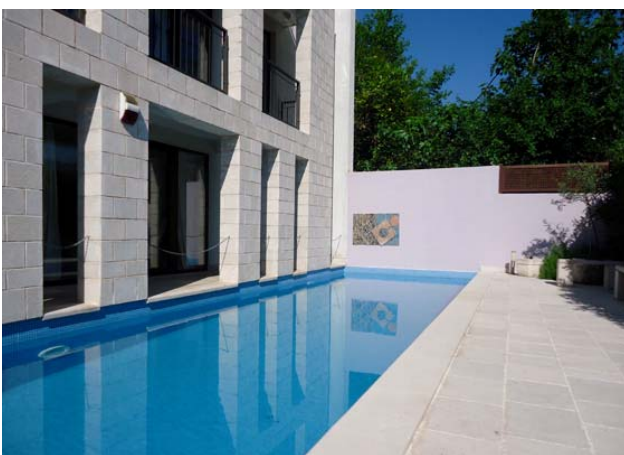
Uz sva ograničenja, kuća teži da maksimizira doživljaj volumena i visine u unutrašnjem prostoru nastavljajući temu započetu u "Kući svetlosti" sa svetlosnim prodorima, otvorima u zidovima i plafonima, uz impresiju otvaranja i dalekih vizura.

Osnova prizemlja

Osnova sprata

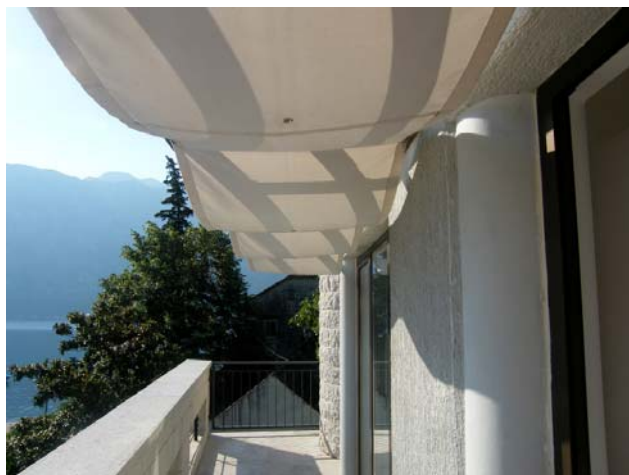

Terasa na nivou prizemlja

Pogled prema moru sa bazena

Za fasade i popločavanja upotrebljen je kamen iz Nikšića koji teksturom i obradom dočarava tradicionalne objekte na ovoj strani zaliva. Obradjen kamen je korišćen za podne ploče. Teže teksture su primenjene na fasadama koje su direktno izložene suncu, dok su površine u senci glatke i sa većim otvorima. Frontalna fasada ima lodju ispred staklene fasade sa zasenčenim terasama na dva sprata visine, tako da donji sprat formira arkadu duž bazena. Frontalna fasada ulazi direktno u vodu.

Terasa na poslednjem spratu

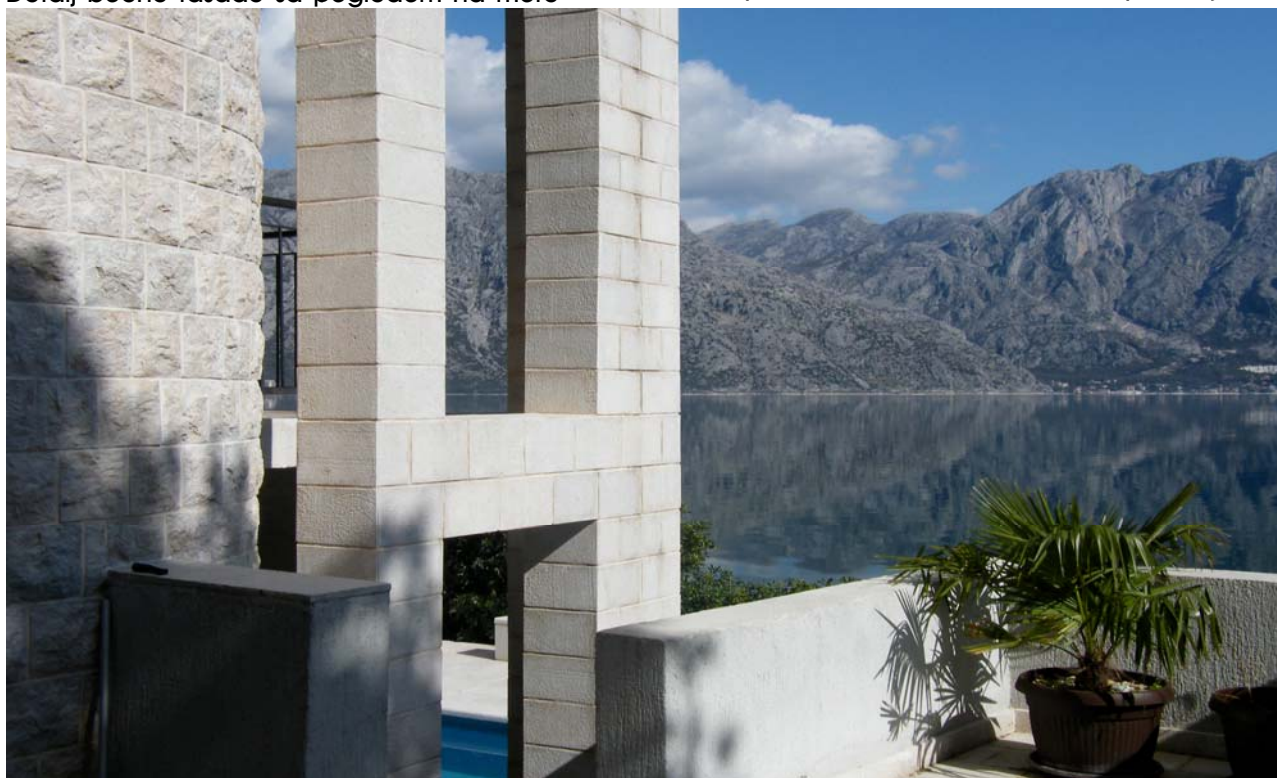
Kuća je na maloj parceli bez ikakve mogućnosti formiranja bašte. Međutim, kaskadaste terase sa strane formiraju niz zaštićenih prostora i daju impresiju mnogo prostornijeg eksterijera.

Istorijski ulični zid je konzerviran i obradjen kao deo gradnje, a takodje i stara pitasfora (mediteranska biljka) na vrhu frontalnog zida.

Enterier prostora za dnevni boravak u prizemlju

Detalj bočne fasade sa pogledom na more

Ivan Simovic- Curriculum vitae

February 1996

Curriculum Vitae is in reverse order and the activities are grouped together to make it easier to analyse and assimilate.

My work could fall in five categories:

- commercial (mainly retail and mixed development),
- residential, mixed use or leisure developments occasionally industrial parks, large scale public buildings (sometimes office developments)
- urban design and planning activities,
- competitions, private or invited/ joint ventures,
- sketching

This last but not least of the five includes fast freehand coloured sketching that may take place during verbal or graphic presentations, as well as an important element or on its own. As such it served as a valuable supplementary source of income for me in hardn times since I can interpret within a series of sketches what very often are unfinished drawings or ideas, mine or those of others, with no problem or delay. I work fast in all these categories and this combined with certain degree of extra organisation makes for an effective approach.

In majority of recent cases I worked from the outside, as a freelance consultant on short contracts.

a. End of 1995 and 1996, Mixed retrail

Various feasibilities and part feasibility studies for a host of German, Polish and French locations, city centre or outskirts, like Annecy, Dortmund, Chemnitz, Cleve , Krakow etc. for Chapman Taylor Ptns. Retail/ Town centre redevelopment, South of England for Bernard Engle Ptns. (illustrations) Spanish Centre Beijing, with Chapman Taylor Ftms Open Market London locations, Leisure Centres, for Hans House Group of companies. Shopping centre/ Town square sketch design, Surrey, with Chapman Taylor Ptns Compact shopping Arcade, Shanghai, China. Private client.

Building redevelopment, three schemes, urban studies etc., LET and Chapman Taylor ftnsl F.Tibbolds Ptns. Shopping centres: Sheffield, Reigate, Cirencester, Dorchester, Marbella (Spain) and others, with Chapman Taylor Ptnsi MEPC in various degrees of involvement Shopping centres feasibilities for Speyhawk

b. End of 1995 and 1996 Residential etc.

Large feasibility project for Norway, international firm as a client, combined with the Norwegian government.

Preparing and submitting plans to the LDDC for a residential block in London Dockland. Vfith Hans House Group of Companies/

Microzone, W.1. Private job. Application is under consideration at present.

Feasibility project and brochure for redevelopment of a site at the rear of Harrods for the latter carpark and a residential/ hotel refurbishment, with Hans House Group of companies, WI.

Feasibility studies for new buildl refurb. at Wapping, client as above.

Mid 1995

Feasibility project for the town centrel /retail/ parking redevelopment in Aveiro, Portugal, invited comp. with Chapman Taylor Partners / SONAI of Portugal. Whole scheme, variation A

1992-1994

Feasibility and sketch schemes, large scale mixed leisure, hotel/golf/residential, development in Grasse, Provence, with G. I.Architects and a Swiss client.

UK Time HQ bldg, feasibility and sketch design, London, for F.Olsen Ltd.

Housing/ recreation near Lisbon, Port. as above.

Belfast Harbour/ Harland and Wolff , complete feasibility project, Fred Olsen Ltd

Conceptual Urban design layout and mixed use incl. retail for China

Trade Centre, Isle of Dogs, with R. Seifert Ptns

Invited comp. for redevelopment of Greenwich Peninsula (first one), urban centre/ mixed uses, marinas, with Chapman Taylor Partners.

1986-1992

Large mixed use leisure development for the three less known Canaries, Spain. Private venture with a German developer.

Feasibility study for an office complex and later hotel in Abu Dhabi, with Archicentre, London.

Elevations and massing for the Amiri Diwan (Royal Palace) complex, in Kuwait for the same office.

Design and execution of a 40 unit residential scheme (Firecrest) in Hampstead through single project partnership (Bickerdike Allen Simovic) on an invited competition. The scheme received the RIBA Regional Award.

1985 and before

Business Park in Singapore, feasibility/ sketch design, F.Olsen Ltd

Own House in Hampstead, designed and built. Published.

Feasibility project, new radio station Lisbon, Portugal

Housiug in Lagos, Portugali with Ted Levy Benjamin Ptns

Private housing, North London. Published.

Public housing, LB of Southwark.

Feasibility and sketch design, office block at Swiss Cottage on an invited competition.

Golf course and leisure project, Mojacar, Spain.

Petroleum Co HQ bldg, Alexandria, Egypt etc.

Industrial bld

c. Urban planning activities

Feasibility scheme for covering Regent Street, London

Torbay Towns Traffic Study

Expansion of Northampton and the city centre redevelopment, all with Sir Hugh Wilson

New Boulevard sketch design for the Kuwait City The Emir, as a consultant through Archicentre, Kuwait.

Structure plan for the University of Northern Portugali Minho, with Bickerdike Allen Partners

Action Area plans for LB of Haringey, as a senior planning officer.

d. Competitions

New Australian Parliament, winner of the first phase.

With Bickerdike Allen Simovic.

Chelsea Harbour Co Conceptual Urban design layout and mixed use incl. retail for China

Trade Centre, Isle of Dogs, with R. Seifert Ptns

Invited comp. for redevelopment of Greenwich Peninsula (first one), urban centre/ mixed uses, marinas, with Chapman Taylor Partners. Competition for Wates Ltd.

District Housing, Milton Keynes. Private entry.

Tokyo Cultural Centre, Port of Hamburg, with Chapman Taylor Ptns

Cultural Centre, Nara, Japan. Private entry.

g/ Park, Aberdeen, Scotland.

* * *

Na zalost, podaci o Simovicevim realizacijama posle 1996. nam za sada jos nisu dostupni (sem nekoliko, u prethodnom tekstu prikazanih projekata). Nadamo se da ce tokom vremena i ovaj period biti detaljnije obradjen.

ARHITEKTURA NA VODI

Đorđe Alfirević, d.i.a.

Sanja Simonović Alfirević, d.i.a.

Projekti koji su prikazani u ovom segmentu ilustruju razmišljanja o mogućnostima angažovanja rečnih potencijala u Beogradu. Tema korišćenja rečnih priobalja za izradnju plovnih arhitektonskih objekata, još uvek nije dovoljno eksploatisana, iako je trend izgradnje splavova i sojenica u Beogradu star više decenija. Objekti se većinom samoinicijativno i svojevotjno grade, prevashodno bez angažovanja arhitekata, zbog čega se dobija dosta neusklađena slika panorame obale sa reke. S tim u vezi će biti prikazano nekoliko projekata, koji ilustruju mogućnosti različitog tretiranja odnosa prema reci i rečne obale. Projekti koji su prikazani predstavljaju deo projektantskih istraživanja koja su rađena u okviru Studija Alfirević iz Beograda.

Splav 4U – kafe restoran na vodi

Lokacija: Zemunski kej, Beograd

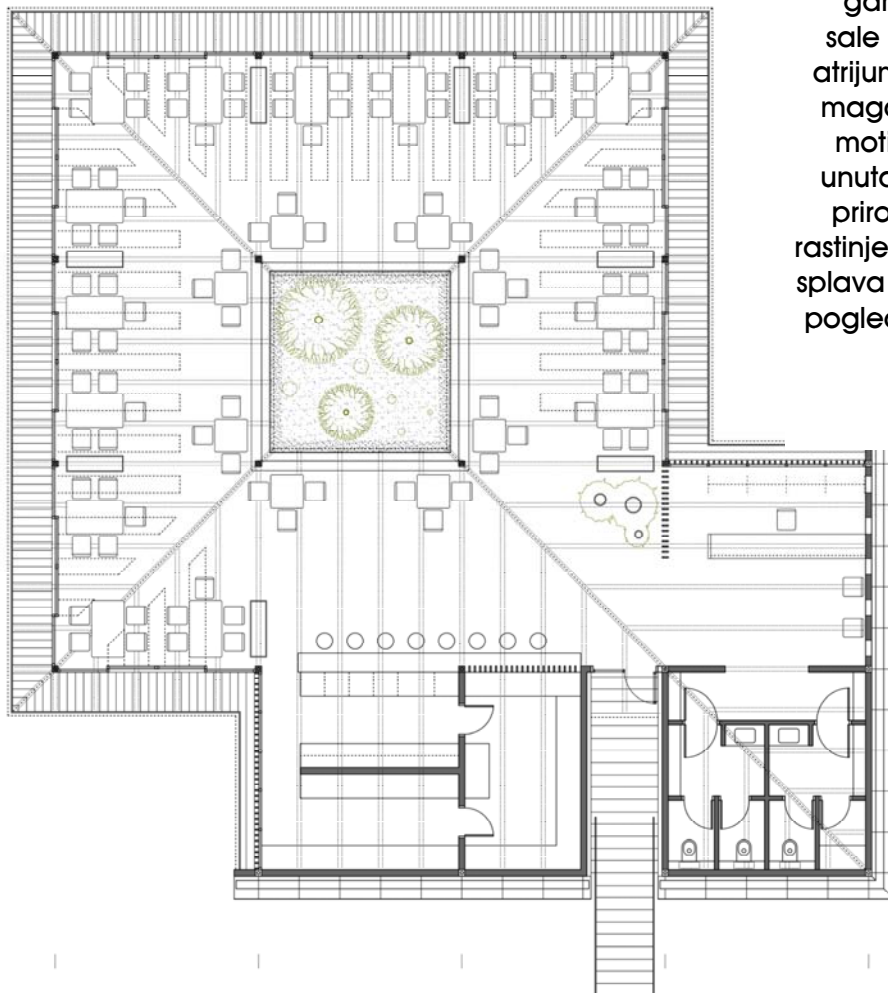
Projektovano: 2012.

Autori: Đorđe Alfirević, Sanja Simonović.

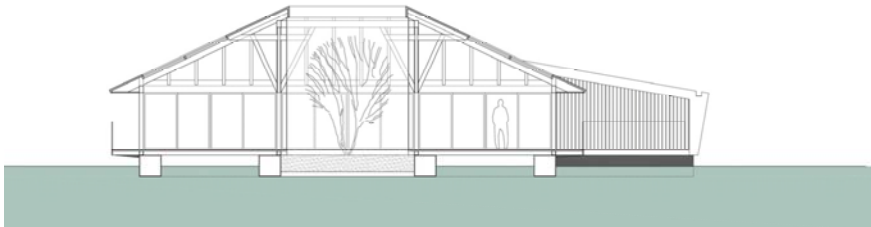
3D model: Bojan Stević

Montaža: Ivan Gradišar.

Splav predstavlja produžetak rečne obale. Osnovna ideja je da se oformi prijatan ambijent, koji bi stvarao utisak boravka u "hladu krošnji" nad vodom. Prostorna organizacija splava se sastoji od: ulaznog dela sa predprostorom, garderobnog dela sa toaletima, sale kafe–restorana sa centralnim atrijumskim motivom i bar–pulta sa magacinskim prostorom. Centralni motiv splava je atrijumski prostor, unutar koga se nalaze elementi iz prirodnog okruženja (breze, nisko rastinje i sl.). Cirkularna organizacija splava pruža mogućnost orijentacije pogleda prema okruženju – obali i reci, i ka centralnom motivu atrijuma.

Osnova prizemlja

Poprečni presek

Bočni izgled

Enterijer splava

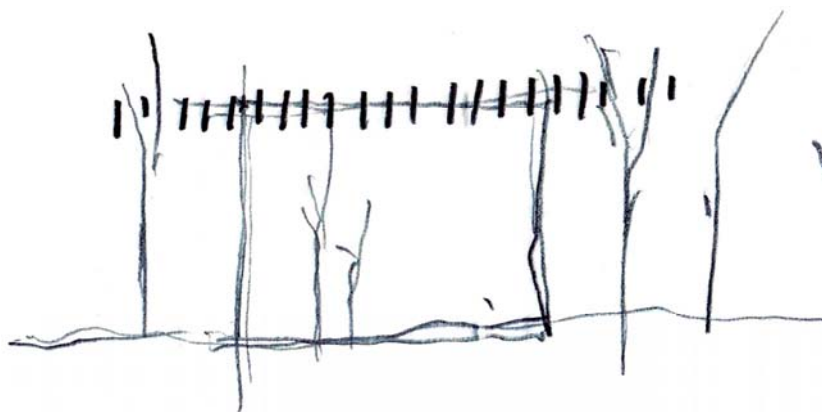
Splav "Rečna vila" – kafe restoran na vodi

Lokacija: Zemunski kej, Beograd

Projektovano: 2012.

Autori: Đorđe Alfirević, Sanja Simonović.

3D model: Sanja Simonović & Bojan Stević.

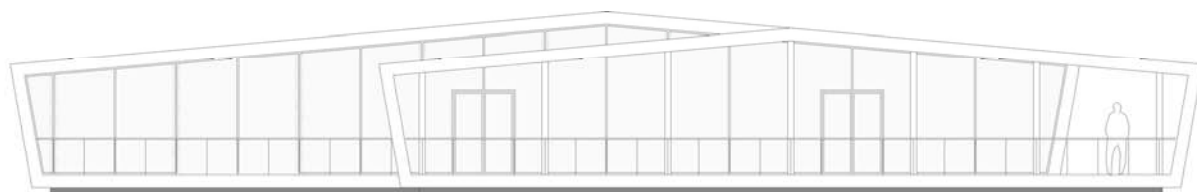

Skica

Splav u semantičkom smislu predstavlja rečno ostrvo ili adu. Naziv "Rečna vila" dolazi od istaknute linearnosti u arhitektonskoj organizaciji prostora, oblikovanju i svedene materijalizacije. Pozicija splava je udaljena u odnosu na obalu, do koje se dolazi uskom stazom postavljenom preko pontona. Osnovni elementi materijalizacije su prirodno i lamelirano drvo, koje je primenjeno za konstrukciju splava iznad vode. Podne površine su od talpi kivanog drveta, lakiranih brodskim lakom. Prostor splava je zasenjen belim platnima (skrinovima), koji su razapeti po plafonu.

"Paluba" splava

Izgled splava

Osnova splava

Enterijer splava

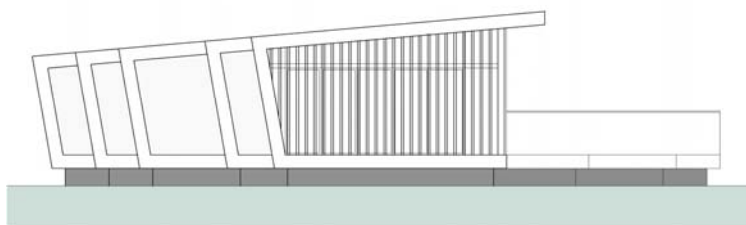
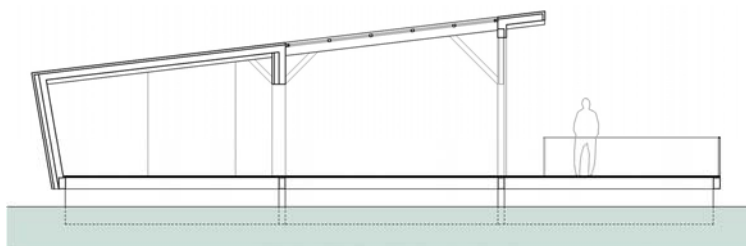
Splav "Negativ" – kafe restoran na vodi

Lokacija: Zemunski kej, Beograd

Projektovano: 2012.

Autori: Đorđe Alfirević, Sanja Simonović.

3D model: Sanja Simonović & Bojan Stević.

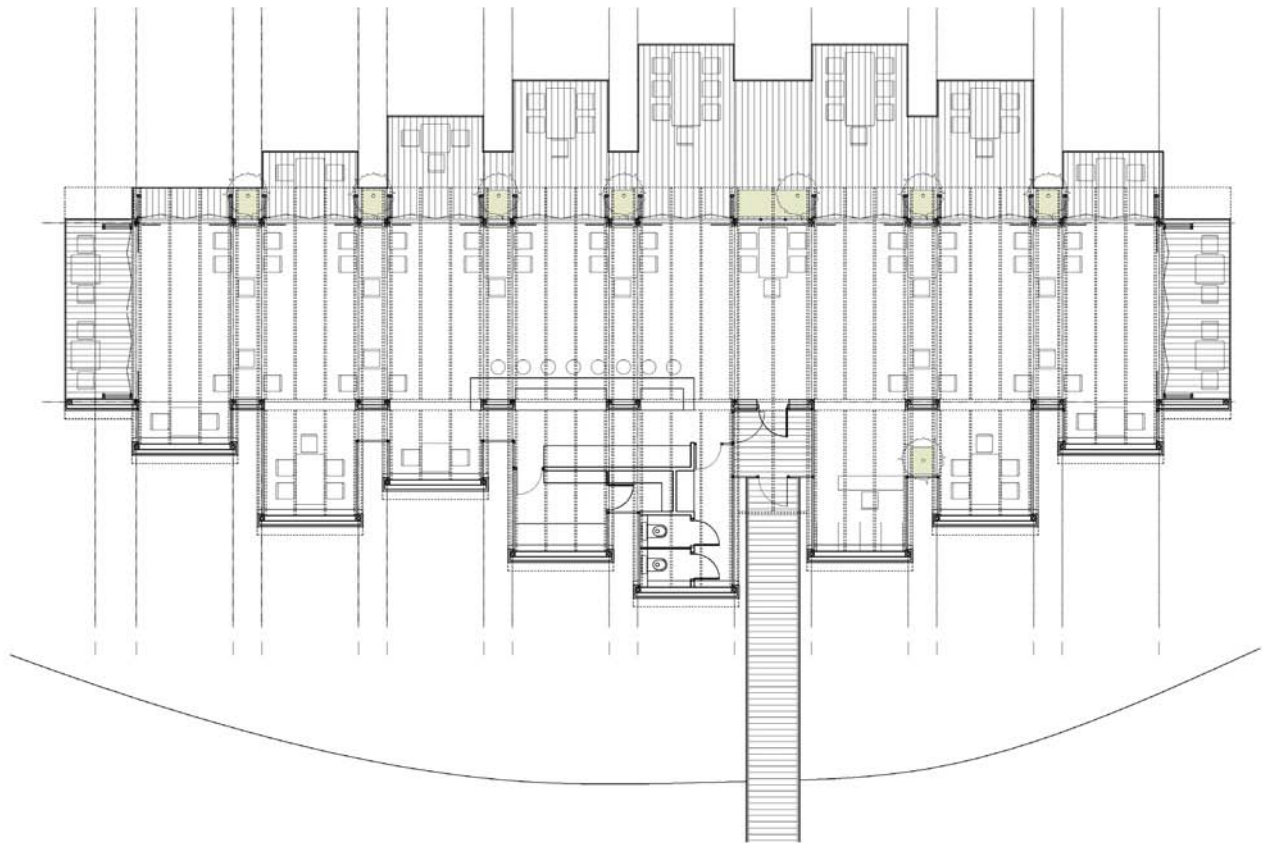

Poprečni presek i bočni izgled splava

Splav se prilagođava liniji obale prateći njen blago zatalasan pravac. Osnovna orijentacija prostora splava je prema reci, sa zaleđem u kome su pozicionirani sekundarni saržaji poput: ulaznog dela, vetrobrana, kuhinjskog bloka sa prostorom ostave i sanitarnim prostorima. Prostor splava je podeljen oštrom, nematerijalnom granicom u dva dela: unutrašnji prostor splava i terasu. Materijalizacija splava je u crno-belim tonovima, uz mestimično uvođenje floralnih elemenata. Karakter splava odražava elegenciju i viši nivo komfora za posetioca.

"Paluba" splava

Osnova splava

Entrijer splava

Stanovanje na vodi "Danube Housing"

Lokacija: Zemunski kej, Beograd

Projektovano: 2012.

Autori: Đorđe Alfirević, Sanja Simonović.

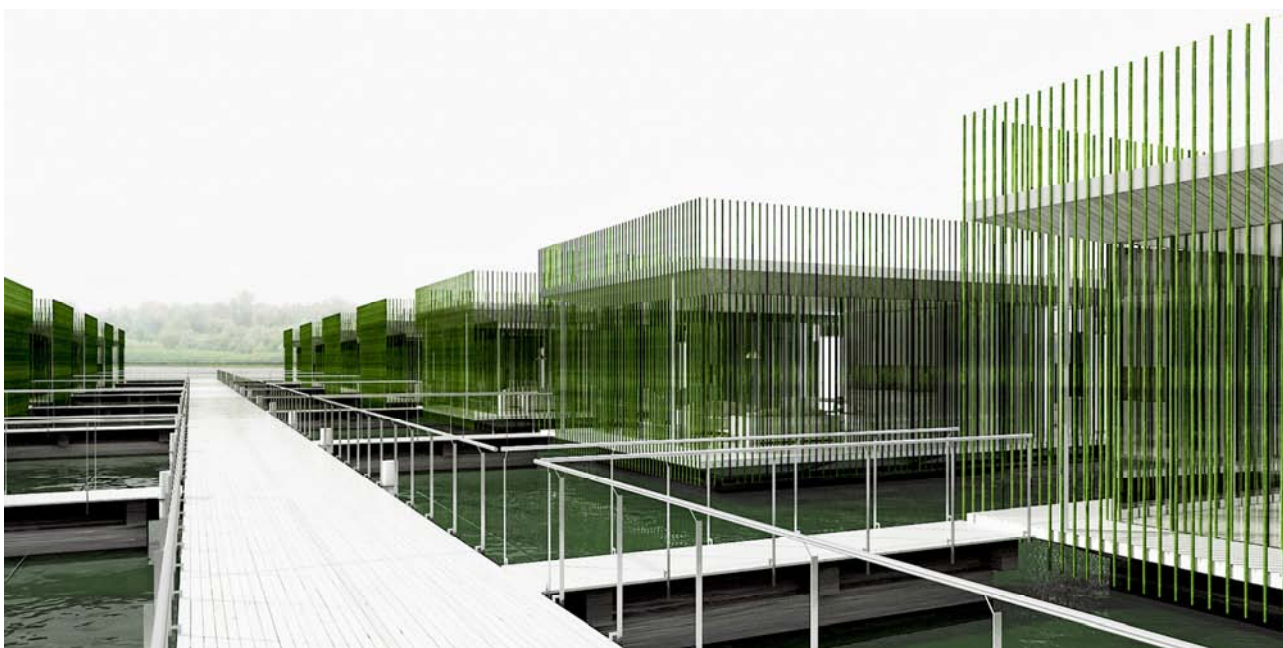
3D model: Sanja Simonović.

Situacija (Aero-fotomontaža)

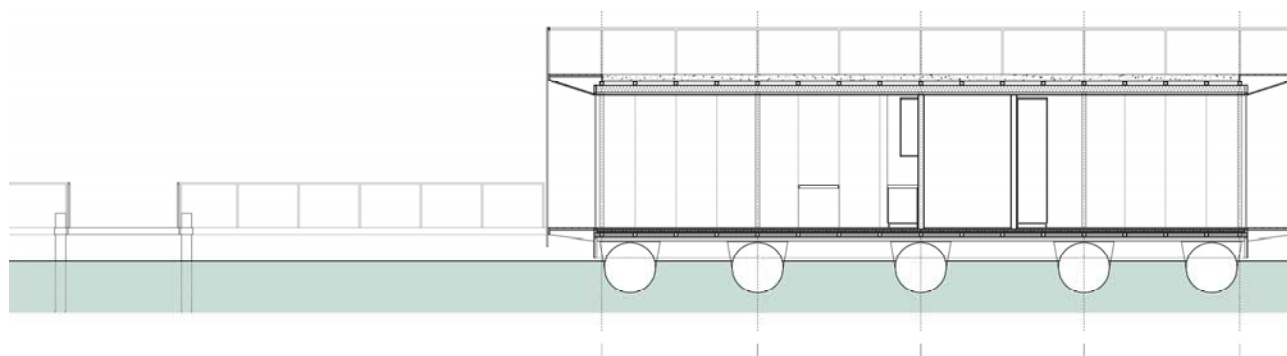

Prilaz stambenoj splav-jedinici

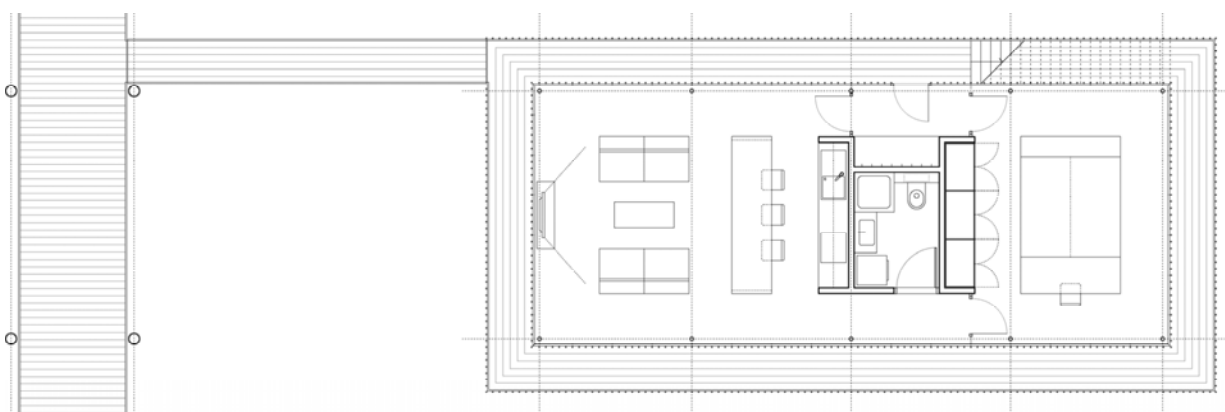

Stambena grupacija na vodi

Stambena grupacija "Danube Housing" pozicionirana je na dunavskom priobalju i koncipirana je po principu grozdaste strukture splavova – objekata postavljenih na pontonima. Osnovni koncept je da se postigne atmosfera stanovanja koje je delimično sakriveno u rečnom šipražju, a da se ujedno uspostavi i ambijent grupacije prizemnih jednorodnih kuća–splavova. Fasade objekata su obavijene zelenim bambusima malih prečnika, koji čine dematerijalizovanu vizuelnu, ali i bezbednosnu barijeru prema reci. Glavni pristup stambenim jedinicama je preko plutajuće pešačke staze – pontona, koja ravnomerno oscilira sa nivoom reke. Krovne površine splavova su ravne, prohodne i projektovane kao terase.

Podužni presek

Osnova stambene jedinice

Enterij stambene jedinice

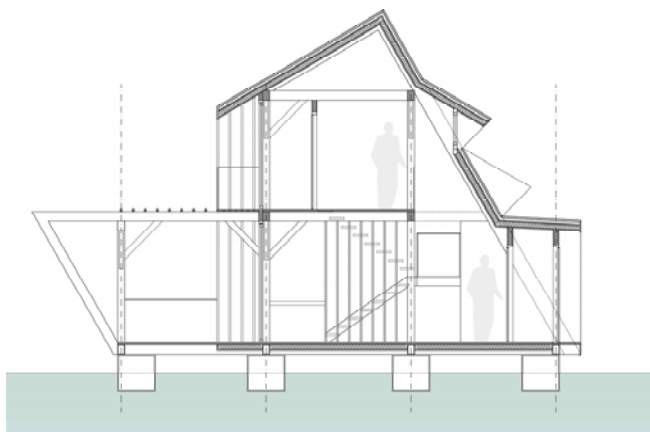
Solarna kuća na vodi

Lokacija: Zemunski kej, Beograd

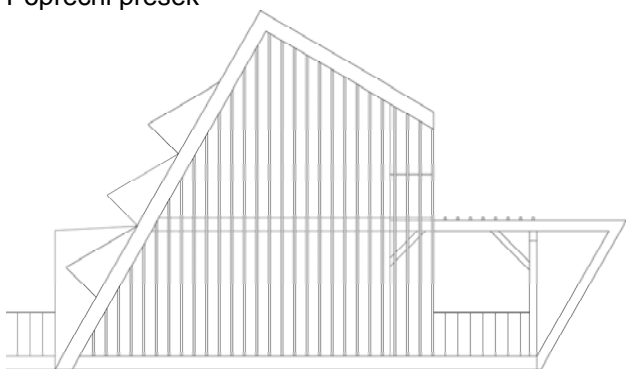
Projektovano: 2013.

Autori: Đorđe Alfirević, Sanja Simonović.

3D model: Sanja Simonović.

Poprečni presek

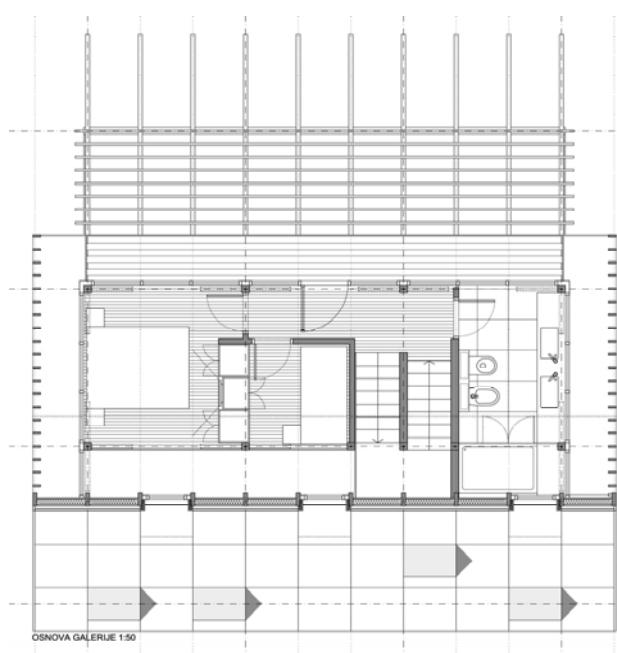

Bočni izgled

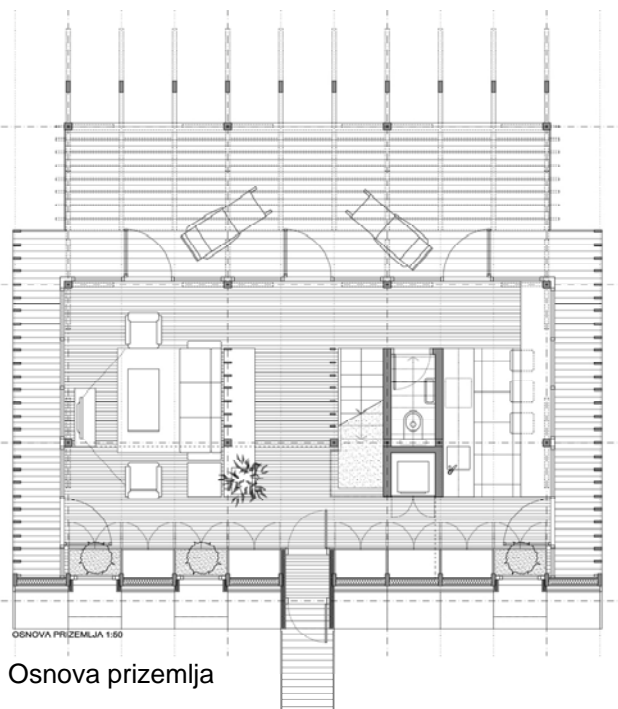

Perspektivni izgled

Solarna kuća je projektovana sa ciljem da bude tipski energetski samostalni objekat na reci. U projektu su primenjeni hibridni solarni kolektori, koji služe za pretvaranje sunčeve energije u električnu i toplotnu. Kolektori su pozicionirani na južnoj, prilaznoj strani objekta i integrisani su u slojeve krovne površine, koja je zakošena pod uglom od 60 stepeni, kako bi pružala maksimalni učinak tokom čitave godine. Unutrašnji prostor objekta je strukturiran u dva nivoa, donji nivo u kome se nalaze sve dnevne prostorije, objedinjene u celovit prostor i galeriju, na kojoj su spavaće sobe i veliko kupatilo. Na severnoj strani objekta je velika terasa, orjentisana prema reci i natkrivena pergolom.

Osnova galerije

Osnova prizemlja

Enterijer splava

ŠTEPANJSKO NASELJE U LJUBLJANI

Mr.Goran Andjelković, arhitekta

Pojam susedstva

Posleratnu stambenu izgradnju Ljubljane karakteriše **pojava susedstava** (slov. *soseska*), odnosno naselja oko značajnih saobraćajnica na obodima grada. Uzrok tome bio je sa jedne strane hitra industrijalizacija i urbanizacija, ali i veliki priliv stanovništva u gradove sa druge, što je neminovno nametalo velike potrebe za novim stanovima (Ivanšek, 1988).

Takva susedstva su poznata još od ranije u teoriji arhitekture, a među prvima ih je definisao **Klerens Peri** (Clarence Perry) u regionalnom planu Nju Jorka 1929. godine (Ivanšek, 1962), kao jedinice elementarne urbanističke organizacije (Mušič, 1962). Na našim prostorima se „*oko 1958. godine [...] počela utvrđivati misao planske gradnje stambenih susedstava, koja je dobila svoj poseban naglasak i teoretski program kroz izložbu i publikaciju 'Stambena zajednica' u Zagrebu*“ (Ivanšek, 1988, 25). To je svakako uticalo na izgradnju novih stambenih susedstava na obodima Ljubljane, kao što su Savsko naselje, Štepanjsko naselje, Bežigradsko susedstvo, Koseze, Ruski car i tako dalje. **Vladimir Brezar** ističe da „*ljubljska susedstva imaju svoju izrazitu fizionomiju, poteze, koji ostaju kao uspomena o tačnom određenom kraju*“ (1995, 103). Isti autor dalje navodi da su stambena susedstva bila „*uvek delo velikih projektantskih grupa – pre svega urbanističkih, pa onda grupa koje projektuju objekte*“ (1995, 104). Istog mišljenja je i bračni par arhitekata, **Milenija** i **Darko Marušić**, koji navode da su tadašnji konkursi za stambena naselja razrađivani isključivo na urbanističkom i arhitektonskom planu (Anđelković, 2013), ali i **Viktora Pusta** (1985, 131), koji smatra da „*planiranje naselja i tipologije stambene izgradnje predstavlja stvaralački nedeljiv proces, kojeg nije moguće deliti na urbanističku i arhitektonsku problematiku*“.

U ovom radu, prikazaćemo Štepanjsko naselje (1973-78), inače prvo „**demonstracijsko gradilište**“ društveno usmerene stambene izgradnje, koje je nastalo u ključnom času promena urbanističkih i arhitektonskih paradigmi. Takođe, ovo naselje predstavlja i svojevrsni **eksperiment višeporodične izgradnje** na tlu Slovenije, ali i na širem prostoru nekadašnje Jugoslavije, koji je svakako vredan pomena i u našem, beogradskom i srpskom okruženju.

Urbanizam Štepanjskog naselja radio je arhitekta **Mirko Mrva** sa saradnikom **Justinom Bevkom**, dok je arhitekturu radio tim u sledećem sastavu: **Vladimir Brezar** sa saradnicima **Janezom Gorišekom**, **Tatjanom Nemec** i **Marijom Šenk**. Studiju boje radio je arhitekta **Sergej Pavlin**. Izvođač radova je bilo preduzeće **IMOS Ljubljana**, dok se projektna dokumentacija razrađivala u **Ljubljanskom urbanističkom zavodu** (Anon, 1983, 4).

Projekat je predviđao 3.000 stanova u naselju, što je „*prema normativima koje su posle Drugog svetskog rata prihvatile pre svega, socijalističke zemlje*“ odgovaralo veličini mikrorajona ili stambene zajednice, čija se veličina kretala „*između 4.000 i 10.000 stanovnika na površini 20-40 hektara*“ (Bjelikov, 1978, 153).

Pojam društveno usmerene stambene izgradnje

Vladimir Brezar (1995, 98), autor arhitekture Štepanjskog naselja, tadašnju stambenu izgradnju u SR Sloveniji deli na dve značajne komponente:

- društveno usmerenu (socijalnu i solidarnu) masovnu izgradnju većinom višeporodičnih objekata,
- i masovnu jednoporodičnu gradnju, napravljenu pretežno samogradnjom.

Sedamdesete godine prošlog veka je obeležila i pojava **društveno usmerene stambene izgradnje**, o kojoj se dosta pisalo, govorilo i raspravljalo. Ona se pojavila u periodu krize arhitekture na globalnom planu sa jedne strane, a u trenutku određenih manjkavosti dotadašnje masovne stambene izgradnje u bivšoj Jugoslaviji, sa druge. Tako recimo **Ljubinka Pjanić** (1975) kaže „da je cela 1974. godina prošla, kada je reč o stambenoj literaturi, u znaku razmišljanja i pisanja o usmerenoj stambenoj izgradnji“. Međutim, sa sociološkog aspekta, **Miroslav Živković** (1975, 37) ističe da se „uvođenjem usmerene stambene izgradnje likvidira stihijnost stambenog tržišta i celokupna problematika stambene izgradnje predaje se udruženom radu“. Isti autor u drugom istraživačkom radu „Sociološki ogledi o gradu i stanovanju“ daje detaljnije informacije o ovom pojmu:

„Savezno izvršno veće Jugoslavije i Izvršna veća Skupština socijalističkih republika i pokrajina donose ‘Dogovor o pojedinim elementima zajedničke stambene izgradnje’ 1978. godine. Ciljevi Dogovora su:

- zajednička planska usmerena stambena izgradnja,
- ubrzana stambena izgradnja i likvidiranje stambene nestašice“ (Živković, 1980, 29-30).

Andrija Mendelson (1975, 261) smatra da „društveno usmerena stambena izgradnja [...] obezbeđuje, odnosno omogućava radnim ljudima u organizacijama udruženog rada da odlučuju o svim bitnim pitanjima stambene izgradnje [...] počev od programiranja potreba za stanovima u organizacijama udruženog rada pa do korišćenja izgrađenih stanova“. Isti autor, pozivajući se pri tome na tadašnji dokument koji je 1975. godine usvojen u Skupštini grada Beograda, pod nazivom „Stambena izgradnja i stanovanje u narednom periodu – polazne osnove stambene politike u Beogradu“, ističe sledeće značajne elemente društveno usmerene stambene izgradnje (1975, 261):

- osnova novog sistema je društveno usmerena stambena izgradnja, gde je organizacija udruženog rada – osnovni nosilac politike stambene izgradnje,
- ko treba da rešava stambene probleme radnih ljudi i građana,
- radni ljudi i građani neposredno učestvuju u rešavanju svog stambenog pitanja,
- učesnici u stambenoj izgradnji usklađuju interese i samoupravno se organizuju,
- finansiranje stambene izgradnje,
- zemljišna politika je značajan elemenat sistema usmerene stambene izgradnje,
- neophodno je stvoriti materijalnu osnovu za savremenu proizvodnju stanova,
- stambeni fond grada se mora čuvati i održavati,
- stanarine,
- razvijati samoupravno organizovanje i povezivanje u komunalnoj stambenoj oblasti,
- raditi brže, više i racionalnije,
- stambena izgradnja mora biti usklađena sa izgradnjom drugih objekata.

Iz izloženog zaključujemo da je značajnu ulogu igrala i tadašnja **politika države**. Odnosno, kako **Vladimir Brezar** (1995, 107) ističe da je stambena izgradnja „još uvek zavisna od politike, ili bolje rečeno, politika će se još u narednom periodu baviti stambenim pitanjem“.

Pojmu društveno usmerene stambene izgradnje **Miroslav Živković** pripisuje i epitet **institucije**, dajući mu na taj način značajnu poziciju u sistemu koji treba da reši probleme u društvu. Uvođenjem ove institucije, kako navodi, u proces projektovanja i građenja utvrđuju se odnosi između veličine porodice i veličine stana, odnos između broja soba i ukupnih stambenih površina, normativi za projektovanje stanova, objekata, naselja, kao i to da se stanovi izgrađuju samo kao naseljske ili blokovske celine i slično (Živković, 1980).

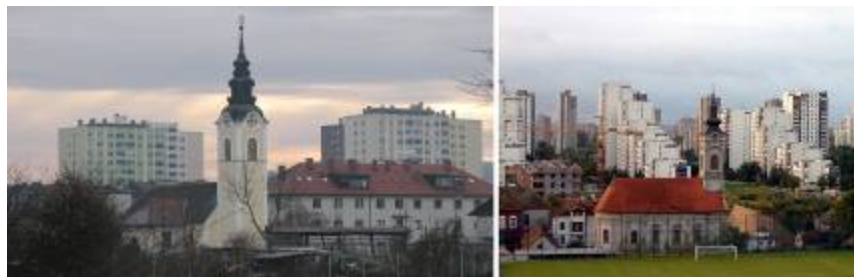
Međutim, potpuno suprotnog stava je **Ivan Štraus**. On ističe da je „*društveno-politički promovirana stambena usmjerena izgradnja [bila] kao spasonosna formula za propuste koji su proizlazili iz gradnje stanova za tržište*“ (1991, 158), te da je na taj način nastajala takozvana **kranska arhitektura**, odnosno **kranski urbanizam**. Takođe, **Janez Kresal** (1987, 6) smatra da je „*dehumanizovana društveno usmerena stambena izgradnja, koju kritički prate stručne službe, istraživači, projektanti, društvo arhitekata*“ nosila negativne posledice na život samih korisnika u takvim stambenim naseljima.

Vremenski kontekst i odrednice tadašnjeg stremeljenja u arhitekturi

Štepanjsko naselje nastalo je u periodu od 1973. do 1978. godine prošlog veka. Odnosno, u godinama kada su se polako napuštali postulati moderne arhitekture, izazvani pre svega sveopštom monotonijom, koju je **Čarls Dženks** (Charles Jencks) (2007, 2) okarakterisao „*beskonačnim ponavljanjem*“. Bolje rečeno, tadašnja arhitektura je krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina vapila za neophodnim promenama. Celoj situaciji su pridonosili takođe i masovni protesti (1968. godine) širom sveta sa željom za određenim promenama, što se neminovno odražavalo i na polju arhitekture. Ovim događajima treba pridodati još jedan, i te kako bitan za arhitekturu – rušenje stambenog kompleksa **Pruit-Ajgo** (Pruitt-Igoe) 15. jula 1972. godine, koje je Dženks okarakterisao kao smrt moderne arhitekture.

Sa druge strane, ovaj vremenski period je karakterisala i **energetska kriza** sa naftom, najveća do tada u svetu i koja je trajala od 1973. do 1986. godine. Međutim, na prostoru nekadašnje Jugoslavije se nije ni osetila. O tome govori i arhitekta **Ivan Štraus** (1991, 94), koji to vreme karakteriše kao godine „*lažnog prosperiteta zasnovanog na inostranim kreditima – u tolikoj mjeri da smo bili jedina evropska zemlja koja nije osjetila energetske krizu 1973. godine*“. Štrausove reči nam u suštini govore o neverovatnim okolnostima u kojima je nastajala arhitektura u Jugoslaviji sa nerealnom ekonomskom i privrednom slikom, što se pokazalo na kraju veoma pogubnim devedesetih godina prošlog veka u procesu prelaska sa planske na tržišnu privredu.

Prostorni kontekst

Štepanjsko naselje se nalazi u istočnom delu Ljubljane, između značajnih saobraćajnica Zaloške ceste na severu i Litijske ceste na jugu. Ljubljaničica sa Gruberovim kanalom (slov. *Gruberjev prekop*) pravi morfološki oblik „*poluostrva*“ ovog stambenog naselja u planimetriji grada. Prirodni uslovi sa velikim vodenim i zelenim površinama su pogodovali stvaranju pitomog i humanog ambijenta ovog stambenog naselja.

Zanimljivo je pomenuti da se na zapadnom obodu naselja, uz Gruberov kanal, i dan danas nalazi istoimeno selo (slov. *Štepanjska vas*). Pojava „*sudara*“ **tradicionalnog i modernog** nije neuobičajena na prostoru nekadašnje Jugoslavije, i nalazimo je takođe na Novom Beogradu duž Vojvođanske ulice, gde još uvek postoje delovi sela Bežanija. Zanimljivo je takođe da su u oba sela glavni reperi upravo zvonici crkava.

Stambene zgrade u naselju su strogo pravilno geometrijski raspoređene na osama sever-jug i zapad-istok, što je svakako uticalo da nemaju svi stanovi podjednaku i kvalitetnu orijentaciju.

Motiv pešačke ulice

Sedamdesete godine donele su određene promene u arhitektonskoj i urbanističkoj paradigmi moderne arhitekture. Isto tako prošlo je dovoljno vremena od izgradnje prvih stambenih naselja u duhu Internacionalnog stila, te su se mogle uočiti i analizirati određene manjkavosti takvog načina projektovanja i gradnje.

U koncept stambenih naselja vraća se i **motiv ulice**, koji je ranije bio dezavuisan od strane modernista i modernističkog koncepta grada u zelenilu. Na nekadašnjem jugoslovenskom prostoru, verovatno najveću zaslugu imaju za to autori urbanističkog rešenja za Split III iz 1973. godine **Vladimir Braca Mušič**, **Marjan Bežan** i **Nives Starc**, čiji je rad nosio simbolično geslo „**Povratak ulici**“ (Štraus, 1991). O tim tendencijama, ali i o problemima koje je nosila ta nova koncepcija, govori i jedan od autora stambenih objekata u Splitu III, arhitekta **Dinko Kovačić**. On je u intervjuu objavljenom u elektronskom časopisu „Čovjek i prostor“ istakao sledeće: [...] „*Nisu ono ulice. One su krivo nazvane ulicama. Ono su samo prostori gdje se djele pozdravi. Da bi se suprostavili otuđenju, ja sam onim sigurno nekome oduzeo malo pogleda, malo sunca, ali sam ga naveo na to da svaki dan pet puta reče 'dobar dan' ili 'dobro jutro'.*

Da se čuje dječiji žamor [...] I zato one ulice, nisu ono ulice, jer svaka ulica vas nekud dovede [...] Ove ulice, one su samo prostor koji je, eto, ljude upozoravao, ili podsvijest njihovu, da čine nešto ljudsko. Jer, kada ga tri puta pozdraviš, četvrti put se zaustaviš. Onda je tu arhitektura puno napravila“ (Anđelković 2013).

Iz navedenog zaključujemo da su za arhitektu Dinka Kovačića to **mesta gde se dele pozdravi**. Međutim, arhitekta **Vladimir Brezar** je drugačijeg mišljenja kada je reč o Štepanjskom naselju. Naime, on smatra da se „*pojam ulice pojavio dosta ranije*“, ali da je to „*samo ime, koje je u stvarnosti neprimetno*“ (1995, 103). Takođe navodi da „*susreti na stepeništu, u liftu, na ulazu imaju samo formalni značaj*“ zbog suživota stanara u istoj zgradi, ali ne i nekog većeg i bitnijeg značenja (1995, 100). **Janez Kresal** (1987, 32) ipak smatra da je „*susretanje čoveka sa čovekom, koji prati pozdrav, osmeh, poklon, rukovanje, zagrljaj, poljubac, razgovor, [...] jedno od temeljnih aktivnosti humanizacije, te da čovek po spoznaji ljudi spoznaje samoga sebe*“.

Zanimljivo je pomenuti da ceo saobraćaj tangira obodnim ulicama oko naselja, dok se u unutrašnjosti nalaze pešačke staze. Možemo povući paralelu sa sličnim koncepcijama novobeogradskih blokova 22, 23 (Aleksandar Stjepanović, Branislav Karadžić i Božidar Janković), 28 (Ilija Arnautović, Stanko Kristl i Janez Lajovic) i 29 (Milosav Mitić i Mihailo Čanak), projektovanim i građenim u periodu od 1968. do 1974. godine, odnosno u približno vreme kada je projektovano i građeno Štepanjsko naselje u Ljubljani.

Tipologija objekata u Štepanjskom naselju

Tipološka struktura objekata u stambenom naselju odgovara modernističkim postulatima iz Atinske povelje. U naselju uočavamo grupacije tačkastih (solitera) i linijskih objekata (lamele). Tačnije, sledeće tipološke strukture možemo videti u Štepanjskom naselju (Anon, 1983, 4):

- niske kuće u nizu sa stanovima za starije ljude, spratnosti P+1,
- niske stambene zgrade, spratnosti P+4,
- grupe solitera, spratnosti P+12

- i grupe zgrada sa stanovima za samce.

Identične tipološke strukture su stvarale **monotoniju i unificiranost** samog naselja. Autor Štepanjskog naselja, **Vladimir Brezar** (1995, 105), navodi da se struka „u suprostavljanu monotoniji i ponavljanju [borila] sa bojenjem fasada, pomeranjem gabarita i izborom različitih varijanti osnovnih tipova objekata“. Tako u Štepanjskom naselju možemo videti različite kolorite istih stambenih grupacija, koje ipak dobijaju svojevrsni prepoznatljivi identitet.

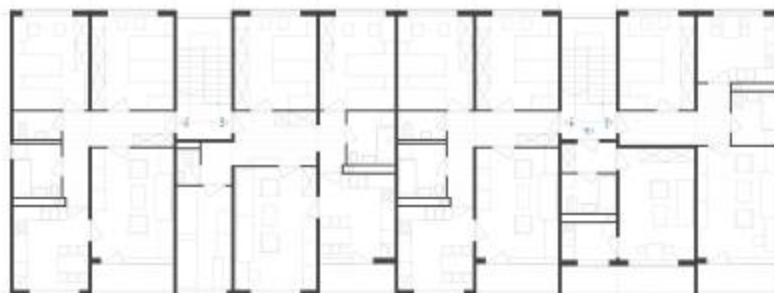
Pored stambenih objekata, u naselju se nalaze i objekti društvenog standarda, kao što je škola koja se nalazi u severnom delu naselja. Takođe, u severo-zapadnom delu, nadomak Gruberovog kanala, nalazi se i starački dom, dok se u zoni Litijske ceste nalaze javni sadržaji.

Analiza karakterističnih stanova (primer niske stambene zgrade P+4, (forme polumeandra)

Oko stepenišnog jezgra uočavamo grupacije od dva i tri stana, što spada u optimalne gustine u višeporodičnom stanovanju. Takođe, možemo govoriti o četiri moguća tipa stana u ovom objektu. **Grozdan Knežević** (1986, 115, 116) se detaljnije bavio tim aspektom grupacija stanova oko jezgra. Tako za grupaciju dva stana oko jezgra navodi da je „pogodna [...] i za primjenu gotovo svih oblika fleksibilnosti organizacije stana“, te da „daje dobre rezultate“, dok za grupaciju tri stana oko jezgra ističe da se „često primjenjuje u našoj sredini“, te da su glavni argumenti za njenu primenu „bolja koristivost vertikalnih komunikacija i mogućnost boljeg kombiniranja različite veličine stanova“.

Međutim, bitno je istaći i problem nedostatka lifta u ovim stambenim zgradama (poređenja radi: objekat B-7 u Bloku 21 na Novom Beogradu, spratnosti P+4+Pk, delo tima L. Lenarčića, M. Mitića, I. Petrovića i M. Čanka iz šezdesetih godina takođe nema lift). Tadašnji propisi utvrđivali su jasnu granicu visine (prema G. Kneževiću maksimalna visina bila je 13.00 metara mereno od poda vetrobrana) od koje je zavisilo da li će zgrada imati lift ili ne. Bez obzira na tu činjenicu, pojedini autori su predviđali njegovo mesto (kao u slučaju objekta B-7 u Bloku 21). Nažalost, u analiziranom primeru autori nisu predvideli takav prostor, tako da to predstavlja jednu veliku manu i problem za stanare ovih zgrada u današnjem trenutku.

Kada analiziramo osnove stanova, uočavamo da se u većini slučajeva sve prostorije grupišu oko **centralnog predsoblja** razuđenog oblika (oblik latiničnog slova „L“). O njemu, kao centralnom motivu stana, pisao je dosta **Mate Bajlon** (Mate Baylon), ističući da „pretsoblje ima, pored navedenog, i funkciju povezivanja jedne ili više prostorija između sebe u stanu“ (1952, 24).

U prostornoj organizaciji uočavamo da stanovi u većini slučajeva imaju **dvostranu orijentaciju** (kod grupacije od tri stana, najmanji stan, tj. garsonjera ima samo jednostranu orijentaciju), kako bi se koliko toliko ublažila stroga pravilna orijentacija sever-jug i zapad-istok.

Dalje uočavamo jasnu **diferencijaciju dnevne i noćne zone**, ali i zonu za **domaćinstvo i higijenu**. Ovako grupisanje zona je još ranije definisao **Mate Bajlon** (1952, 113):

- grupa prostorija za *dnevni boravak sa terasom*,
- grupa prostorija za *spavanje i higijenu*,
- grupa prostorija za *domaćinstvo*, odnosno kuhinja sa obedovanjem.

Na oblik prostorija, kao i na njihovu organizaciju u stanu, dosta je uticao izabrani **sistem konstruktivnih poprečnih nosećih zidova**, čiji je uticaj dosta primetan i na fasadi.

Stanovi koji su u ugaonim/završnim lamelama, odnosno na kalkanskoj strani, imaju mogućnost prirodnog ventiliranja i provetravanja prostorija za higijenu, dok većina stanova unutrašnjih lamela ima isključivo veštačko ventiliranje i provetravanje.

Kada govorimo o **internoj (unutrašnjoj) otvorenosti stambenog prostora**, od pomoći nam je šema od šest mogućih oblika otvorenosti, koju je postavio arhitekta **Mihailo Čanak** (2013, 67). Prema Čankovoj šemi (2013), u ova četiri tipa možemo uočiti **potencijalnu otvorenost** stambenog prostora kod većih stanova (tip 1, tip 2 i tip 4), ali i **nemogućnost postizanja** bilo kakve otvorenosti stambenog prostora (tip 4 – garsonjera).

U rešenjima stanova primećujemo i postojanje cirkularnog kretanja, odnosno prisustvo **kružnih veza**, uglavnom na relaciji dnevna soba – kuhinja sa trpezarijom – ulazno predsoblje sa hodnikom. **Grozdan Knežević** (1986, 33) ističe da kružna veza „*pridonosi podizanju opće kvalitete stana, smanjenju nekorisnih komunikacijskih veza i kroz to boljem korištenju ukupne raspoložive površine stana za socijalnu integraciju članova porodice*“. Sa druge strane, neki drugi autori, poput recimo pomenutog **Mate Bajlona** i **Darka Marušića**, smatraju veoma pogodnim takav oblik kružnog kretanja zbog lakše cirkulacije i povezivanja prostorija u stanu.

Korišćeni izvori:

Anđelković, G., 2013. *Osmijeh je najbolji materijal kojim se grade kuće*. Čovjek i prostor. [online]. Dostupno na: <http://www.covjekiprostor.net/hr/dinko-kovacic-60/> [05.03.2014].

Anđelković, G., 2013. *U duhu kontekstualizma*. Designed.rs. [online]. Dostupno na: http://www.designed.rs/blog/goran_andelkovic/u_duhu_kontekstualizma [06.03.2014].

Anon, 1983: *Katalog stanovanjske gradnje v zadnjih 20. letih*. Arhitektov bilten 68-69: 4.

Bajlon, M., 1952: *Stanbene zgrade*. Beograd: Građevinska knjiga.

Bjelikov, V., 1978: *Stanovanje u gradu i regionu*. Beograd: Ekonomika.

Brezar, V., 1995: *Stanovanjska gradnja v Sloveniji včeraj in danes*. Urbani izziv 28-29: 98-108.

Čanak, M., 2013: *Otvoren ili zatvoren stan*. Arhitektura i urbanizam 38: 66-77.

Dženks, Č., 2007: *Nova paradigma u arhitekturi – jezik postmodernizma*. Beograd: Orion art.

Ivanšek, F., 1962: *Človek in stanovanje*. Človek-stanovanje-naselje: 1-45.

Ivanšek, F., 1988: *Družina, stanovanje in naselje: anketna raziskava 195 stanovanj v Savskem naselju v Ljubljani*. Ljubljana: Ambient.

Kresal, J., 1987: *Arhitekturni elementi humaniziranega stanovanjskega okolja*. Ljubljana: FAGG

Knežević, G., 1986: *Višestambene zgrade*. Zagreb: Tehnička knjiga.

Mendelson, A., 1975: *Razmišljanja o čovekovojoj okolini i stanovanju*. Godišnjak grada Beograda XXII: 259-278.

Mušič, V., 1962: *Centri v naselju*. Človek-stanovanje-naselje: 145-167.

Pjanić, Lj., 1975: *Ekonomija stanovanja*. Beograd: Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu.

Pust, V., 1985: *Humanizacija tipologije stanovanjske gradnje*. Ljubljana: FAGG.

Štraus, I., 1991: *Arhitektura Jugoslavije: 1945-1990*. Sarajevo: Svjetlost..

Živković, M., 1975: *Uvod u sociologiju stanovanja*. Beograd: Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu.

Živković, M., 1980: *Sociološki ogledi o gradu i stanovanju*. Beograd: Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu.

UTICAJ PERCEPCIJE STAMBENOG PROSTORA NA ŽIVOT STANARA

Poglavlje iz neobjavljene knjige "Svi moji stanovi"

Dr. Mihailo Čanak, d.i.a.

U lancu arhitekta–stan–korisnik, akcent u ovoj knjizi je bio na vezi arhitekta–stan ali je bar u najkraćim crtama potrebno prikazati i drugi deo veze: uticaj stambenog koncepta na život stanara, odnosno, kariku stan–korisnik. Naime, tačno je da koncept stambenog prostora uobličava projektant ali ne samo na osnovu svojih vrednosnih stavova, već i pod jakim uticajem više spoljnih faktora i ograničenja, koji mogu biti:

- regulativni (važeći propisi, standardi i normativi),
- ekonomski (investicioni i eksploatacioni troškovi, finansijska konstrukcija),
- tehnički (konstruktivni sistem, raspoloživi materijali i oprema),
- socio–psihološki (potrebe, navike, želje i zahtevi investitora i neposrednih korisnika),
- urbanistički (lokacioni faktori, prirodni uslovi), itd.

Treba imati u vidu da odnos stanara prema stambenom prostoru u izvesnoj meri zavisi i od toga da li stanar prati formiranje stambenog koncepta (poznati korisnik) ili se suočava sa već oformljenim projektom ili čak izgradjenim objektom (nepoznati korisnik). Razumljivo je da će unapred poznati korisnik imati daleko harmoničniji odnos prema stambenom konceptu, na koji je možda i sam mogao da utiče, od nepoznatog korisnika koji je stavljen pred svršen čin.

Što je porodica brojnija, njen odnos prema stambenom prostoru je komplikovaniji jer svaki njen član pored zajedničkih ima i neke svoje specifične želje i potrebe. U retkim slu-

čajevima, kada sam projektovao za poznatog (privatnog) klijenta, trudio sam se da razgovaram sa svim članovima porodice i time blagovremeno eliminišem mnoge buduće porodične konflikte. Tako dolazi do složenog i dinamičkog doživljaja i uticaja stambenog prostora na život u stanu a mi smo grčevito pokušavali da se ovakvoj situaciji maksimalno prilagodimo.

Parametri uticaja koncepta stana na život stanara

Odnos stambenog koncepta prema životu stanara može biti **stimulativan**, **neutralan** ili **destimulativan**.

Stimulativan odnos podrazumeva da stan dozvoljava ne samo neometano zadovoljavanje elementarnih (vitalnih) ljudskih potreba, zajedničkih za sve korisnike, već i posebnih potreba "višeg" nivoa, koje su imanentne samo za određene nivoe i kategorije stanara.

Stimulativni odnos može, dalje, biti **usmeren** ili **difuzan**. Kod usmerenog stimulativnog odnosa stan omogućuje, sugerise i afirmise neke specifične načine korišćenja prostora. Ovakva rešenja zahtevaju poznatog korisnika čije će potrebe biti u skladu sa posebnim performansama i mogućnostima koje stan ne samo da nudi već i nameće.

Primer ovog slučaja predstavlja stan sa ateljeom za likovne delatnosti. Ukoliko njegov korisnik nije likovni umetnik, stimulativnost se topi i čak pretvara u dodatnu obavezu prilagodjavanja stana potrebama konkretnog korisnika.

Stan prilagodjen posebnim potrebama hendikepiranih osoba se po mnogim dimenzionalnim parametrima razlikuje od standardnih stanova. Porodica bez zdravstvenih problema neće ceniti ponudjene prednosti sve dok bolest ne ugrozi nekog od ukućana a tada se odnos prema prostoru drastično menja. Takav stan u odnosu na tu porodicu možemo smatrati **potencijalno stimulativnim**.

Difuzni stimulativni odnos se uspostavlja kod stana koji raspolaže nekim potencijalnim prostornim mogućnostima koje se mogu (ali i ne moraju) aktivirati u različitim specifičnim

situacijama, Primer za to je prostorija koja se alternativno može koristiti kao spavaća ili radna soba, trpezarija, biblioteka itd. U principu, svi fleksibilni stanovi pripadaju ovoj kategoriji. U povoljnijim slučajevima, difuzni koncepti mogu sadržati i određene nespecificirane prostorne rezerve koje se po potrebi mogu koristiti za razne svrhe.

Ciljevi stimulativnosti mogu biti različiti, a ponekad i međusobno nekompatibilni. Tako, na pr., jedan stan može da stimuše na:

- **opuštanje, odmor, nerad, relaksaciju** uz pomoć ugodnog prostora, odgovarajuće opreme, zelenila, vode, itd.,
- **profesionalno ili amatersko kreativno stvaralaštvo** (umetničke aktivnosti, kolekcionarstvo, gajenje bilja, kuvanje kao hobi, itd.),
- **intenzivni društveni život** (prijem gostiju, druženje dece, druženje sa susedima itd.)
- **intenzivni duhovni život** (meditacija, religija, intelektualni rad, itd.).
- itd, itd.

Činioci stimulativnosti su veoma brojni i mogu biti:

- spoljni (atraktivnost, komfornost i društveni status lokacije, socijalno okruženje, itd.)
- pogled iz stana (koji često može da značajno utiče na njegovu cenu),
- položaj stana u objektu,
- dimenzionalni parametri (oblik gabarita i veličina stana i prostorija),
- opremljenost, struktura i organizacija stambenog prostora,
- izvesna neopipljiva ali specifična ambijentalna atmosfera koju obično nazivamo *genius loci*, itd, itd.

Stan se u odnosu na korisnika ponaša **neutralno** ako se ni po čemu, ne pokazuje specifičnim. Elementarne potrebe su zadovoljene i, ukoliko nema nekih posebnih zahteva, nema ni ekscenčnih situacija. Ovi stanovi su namenjeni nepoznatim korisnicima i njihov cilj nije da se zadovolje neke posebne kategorije stanara već što veći procenat onih prosečnih porodica koje nemaju neke specifične potrebe, navike, želje i zahteve. Jednom reči, prostor nije nametljiv i sugestivan, moglo bi se reći da ga korisnik skoro i ne primećuje ali se ne oseća loše u njemu.

Destimulativni odnos stana prema korisniku proističe iz:

- nedovoljnosti pojedinih činilaca kvaliteta,
- objektivnih defekata pojedinih segmenata koncepta ili stambenog koncepta u celini,
- fenomena koje samo neki doživljavaju kao nedostatke,
- nekompatibilnosti načina života stanara i prostornog koncepta stana, itd.

Medjutim, način na koji stan deluje na korisnika nije statična kategorija. Promene socio-ekonomskog statusa porodice, broja članova, želja, navika, mogućnosti itd, značajno utiču na doživljaj stambenog prostora pri čemu se u praksi ispostavlja da je (sem u retkim slučajevima) prag prilagodljivosti korisnika daleko viši nego što se pretpostavlja. U kontaktima sa korisnicima konstatovali smo da njima uglavnom smetaju problemi vezani za elementarne potrebe (nedostatak prostora, nekvalitetna gradnja i opremljenost), dok im zadovoljenje potreba višeg reda nije u prvom planu.

Ne treba zaboraviti na sveprisutni srpski sindrom "Niko kao ja!" koji bazira na pretpostavci da budući stanar najbolje sam rešava svoje probleme. Tako dolazi do situacije da polupismeni "investitor" na parčetu kockastog papira nažvlja neki nemušti raspored prostorija, da zatim angažuje nekog polupismenog građevinskog tehničara koji tu žvrljotinu pretvara u neku karikaturu od projekta, a onda se odnekud pojavi neki polupismeni izvodjač koji to sve izvodi uz mnogo dopuna, naknadnih izmena, krpeža a sve to ili ilegalno ili uz debelo izmanipulisanu dozvolu. Najveći deo divlje gradnje bazira na ovoj šemi i odnosi se prvenstveno na individualne stambene zgrade u privatnom vlasništvu.

Medjutim, ovaj sindrom prisutan je i u kolektivnoj stambenoj izgradnji mada, razumljivo, u znatno manjem obimu. Ubrzo nakon useljenja, počinju interne intervencije (najčešće nelegalne). Zastakljuju se lodje, premeštaju unutrašnje pregrade, menja oprema, dograđuje i nadgrađuje sve što je moguće. U prvom planu je, nesumnjivo, povećanje korisne površine, ali u igri mogu biti i drugi faktori.

U celoj priči je primetno shvatanje da je arhitekta skup i nepotreban, ukoliko nije neki rođjak koji će besplatno da oformi projekat onako kako mu se kaže.

Kombinacija spoljnih i unutrašnjih, racionalnih i iracionalnih faktora kvaliteta stambenog prostora može da utiče na formiranje posebnog emotivnog odnosa korisnika prema stanu. Prestižna i dobro opremljena lokacija, prijatni susedi, kvalitetna zgrada, ugodan stan i neka posebna atmosfera u njemu, mogu korisnika do te mere da vežu za stan da je spreman da u njemu ostane do kraja života. Svakako, ovakav odnos ne mora uopšte da se uspostavlja kod svih članova porodice. Skala emotivnih odnosa korisnika i stana je veoma široka i varira od organske povezanosti do potpune indolencije. Čak se može reći da je kod masovne stambene izgradnje indolencija daleko prisutnija, što je logičan rezultat konceptualne neutralnosti stambenog prostora.

Jedno takvo iskustvo doživeo sam kada mi se jednog dana pojavila u kući jedna gospodja, sa zahtevom da joj dam saglasnost na izmene koje su ona i njen pokojni suprug, inače univerzitetski profesor (sic!) na divljaka sprovedi u jednom stanu od oko 60m² u potkrovlju jedne zgrade u bloku 29 na Novom Beogradu. Gospodja me je dugo izbegavala bezuspešno pokušavajući da izdejstvuje saglasnost od Društva arhitekata, a kada je konačno bila prinudjena da mi se obrati lično, stvari su se pokazale u pravoj boji. Bila je to najstrašnija krpačina i otimačina koju sam u životu video. Širilo se na sve strane i to preko više intervencija a na račun krovnih terasa, sve dok se površina stana nije udvostručila! Vlasnike uopšte nije interesovao kvalitet, već kvantitet prostora, i to ne da bi se u njemu živelo već da bi se što skuplje prodao.

Uticaj koncepta prikazanih stanova na život stanara

Stručna javnost rado prati ekskluzivna i atraktivna stambena rešenja, ali je manje zainteresovana za masovnu stambenu izgradnju u ubedjenju da je trivijalna, siromašna, neinventivna i neinteresantna. Velika greška! Projektovanje, opterećeno ekonomskim ogracenjima složeno je i još odgovornije od ekskluzivnog, ali ima druge ciljeve i prioritete. Kod projektovanja višespratnica sa velikim brojem stanova, pa i kompletnih naselja, projektovalo se za potpuno nepo-

znate korisnike. Nismo mogli znati ni strukturu porodica, ni njihov socio-ekonomski status, ni kulturni nivo (koji je u praksi varirao od uzorne civilizovanosti do bacanja kesa sa smećem kroz prozor sa osmog sprata), niti posebne želje i potrebe, pa smo tragali za nekim kompromisnim i uvek nečim limitiranim rešenjima. Iako su interni propisi kupaca (raznih institucija) o odnosu broja članova porodice i broja soba već sami po sebi bili restriktivni, stvarnost je bila još nepovoljnija zbog prirodnog prirasta porodice ili intruzije kojekakvih pobočnih rođaka koji nisu bili obuhvaćeni ugovorima o korišćenju stana (svastike, sestrići na školovanju, babe s krša, novopristigle snaje i zetovi, itd.).

Svakako, bilo je i izuzetaka. Najveći investitor u periodu 1960–85 bila je JNA (vojska) koja je raspolagala, za ono vreme, dosta obilnim sredstvima i, za čudo, njima veoma racionalno gazdovala. Tu nam je profil budućih korisnika (uz pomoć paralelnih istraživanja) bio sagledljiviji, ali je to još uvek bilo daleko od projektovanja za poznatog i konkretnog korisnika. Naime, sa izuzetkom generalske vrhuške koja je stanove dobijala po posebnom ključu (a u čijem projektovanju, na žalost, nisam učestvovao), budući stanari su razvrstavani u više kategorija, hijerarhijski po činovima (podoficiri, niži oficiri, viši oficiri). Stoga, nikada nismo mogli unapred znati da li će u jednom konkretnom 2.5-sobnom stanu stanovati 5-člana podoficirska, 4-člana poručnička ili 3-člana majorska porodica. Međutim, znali smo da će u operacijama sa većim brojem 2.5-sobnih stanova biti zastupljene sve navedene (a i mnoge nena-vedene) porodične strukture pa smo bili prinudjeni da tražimo prostorne koncepte koji će manje više pokriti sve najčešće slučajeve.

Projektovanje stana za jednu konkretnu porodicu, u odnosu na projektovanje za više raznih potencijalnih korisničkih profila može se porediti sa šivenjem odela kod vrhunskog krojača u odnosu na kupovinu konfekcijskog odela br.52 u nekoj prosečnoj konfekciji. Konfekcijsko odelo će nekima odgovarati, ali će mnogi pronaći pojedine manje nedo-

statke, svako na nekom drugom mestu (kragna, ramena, dužina rukava, struk, itd.).

E, pa isto se dešava sa stanovima u masovnoj izgradnji. Mnogi se neće žaliti, ali nekom će smetati mala kuhinja, nekom neosvetljeno kupatilo, nekom nedovoljni plakarski prostor, itd. U takvim okolnostima naša osnovna konceptualna orijentacija morala je da bude usredsređena na očuvanje prostorne neutralnosti i izbegavanje destimulativnih fenomena. Svaka originalnost i ekstravagancija usmerena ka jednoj kategoriji korisnika pretila je da možda na neki način ugrozi ostale, pa je (ukoliko je) primenjivana oprezno (možda i previše) i u tome leži prokletstvo masovne stambene izgradnje. Pri tome, uz neizbežan efekat preteranog ponavljanja, čak i ekskluzivnija rešenja gube na atraktivnosti i pretvaraju se u rutinska. A ako se tome, kao šlag na tortu, doda skromno i repetitivno oblikovanje, onda je jasno zašto se masovna stambena arhitektura retko javlja u prestižnim časopisima i revijama.

Uspostavljanje emotivnog odnosa između stana i korisnika je uslovljeno i emotivnim odnosom prema lokaciji koja mora biti prestižna, funkcionalna i atraktivna. Ovakve lokacije nisu pristupačne masovnoj izgradnji, pa su mimošile i mene i moje objekte koji su ostali u senci tajkunske arhitekture.

Kada arhitekta Ivan Simović u najelitnijem kraju Londona projektuje kuću za sebe i svoju porodicu, idealno uklopljenu u zeleno okruženje, formira se snažan emotivan odnos stanara prema kući...

... dok stanari socijalnih stanova zidanih na ledini u Duvaništu, imaju malo razloga da prema njima uspostavljaju neki poseban emotivni odnos.

Sve u svemu, u pogledu uticaja mojih stanova na život stanara, dozvoljavam sebi sledeće konstatacije:

- U visokom procentu sobnost i kvadratura nisu zadovoljavale korisnike koji su uvek želeli više, što više. Tvrdim da za to nije odgovoran projektant, već propisi o raspodeli stanova i sami korisnici koji su veoma često stan pretrpavali nekim "dopunskim" osobama. Trudili smo se da ovaj problem ublažimo uvođenjem fleksibilnih stanova ali bez nekog spektakularnog uspeha.

- I pored značajnih razlika u nekim konceptima unutrašnje organizacije prostora kao što je: istureni (proširena ulazna komunikacija) ili povučeni prostor za obedovanje (Aaltova kuhinja), ili stan sa ili bez diferencijacije dnevnog i intimog bloka, tokom decenija nije bilo nikakvih bitnih primedbi na organizaciju stana. To bi moglo da znači:

- da je stepen adaptabilnosti stanara neočekivano visok, ili

- da ove razlike nisu toliko značajne koliko smo mi verovali, ili

- da je upotrebna vrednost ponudjenih šema bila toliko visoka da stanari svih kategorija, pritisnuti drugim brigama, nisu registrovali potencijalne konceptualne prostorne nedostatke, ili čak (daleko bilo)

- da mnoge finese u unutrašnjoj organizaciji stana, kojima smo posvetili toliko vremena i truda, u suštini možda uopšte nisu toliko bitne, bar ne u našim uslovima.

U svakom slučaju, osnovni ciljevi masovne stambene izgradnje: konceptualna neutralnost, racionalnost i univerzalnost stambenog prostora su postignuti, ali to je sve.

PRIJEMNI ISPIT NA ARHITEKTONSKOM FAKULTETU U BEOGRADU

Tekst: Dr.Mihailo Čanak, d.i.a.

Prijemni ispiti na Arhitektonskom fakultetu u Beogradu već su se davno udaljili od svog prvobitnog cilja, baš kao i što je sam fakultet radikalno promenio svoj profil u odnosu na istu školu pre deset i više godina. Umesto provere sposobnosti kandidata za studije arhitekture, prijemni ispit je prošle godine proveravao njihovu opštu kulturu sa blagim akcentom na likovne umetnosti. Svakako, kandidati su blagovremeno opomenuti, pre ispita je sprovedena i njegova uspela simulacija, lista primljenih je kasnije proširena, ukinuti su logički zadaci sa kojima se ranije godinama bestidno trgovalo, dakle, čini se da su mnoge stvari popravljene, a na sastanku sa kandidatima predstavnici fakulteta su skrenuli pažnju da ovakav ispit ne zahteva (skupe) pripreme, pa ih ni fakultet neće oranzovati. Postavlja se pitanje da li je zaista tako ili se iza nove strategije kriju neki prikriveni ciljevi...

I ne samo to. Aktuelni ministar prosvete Verbić najavljuje ponovno uvođenje velikih matura, uz totalno ukidanje prijemnih ispita koji su kako, reče, samo izvor dodatnih prihoda za fakultete.

Ako ostavimo po strani ovu poslednju soluciju koja "mož' da bidne, al' ne mora da znači", i mi verujemo da jednom profilu budućih kandidata za arhitekturu, pripreme (bilo na fakultetu, bilo privatne) zaista nisu neophodne. To su učenici koji su pre svega motivisani, sa visokim prosekom iz škole, sa širokom opštom kulturom, dobro informisani, inteligentni i samostalni. Takvi, sami ili u grupama mogu sebi da organizuju "samopripreme" i takvi će verovatno, lako preći prvu barijeru. Na žalost, takvi su danas retki.

Na suprot ovim svetlim ali usamljenim uzorima stoji masa osrednjih učenika:

- koja očajnički popravlja ocene,
- koja u slobodno vreme gluvari da bi se prenula tek poslednjih mesec dana,
- čija je opšta kultura krajnje diskutabilna,
- čija su predznanja o arhitekturi i likovnim umetnostima na istom nivou,
- sa skromnim radnim navikama, itd.

Neka nam bude oprosteno, ali iskreno verujemo da je jedna ozbiljna pripremna nastava ovakvim kandidatima ne samo korisna, već i neophodna!

U najkraćim crtama ovakva nastava bi trebalo da sadrži informacije o:

- aktuelnom statusu arhitekture i arhitekata u našim uslovima,
- mogućnostima zapošljavanja arhitekata kod nas i u inostranstvu,
- elementima savremene arhitekture kod nas i u svetu,
- istoriji arhitekture,
- osnovama arhitektonskog projektovanja,
- osnovama grafičke prezentacije,
- elementima opšte kulture, itd.

Nastava treba da bude protkana video materijalima, grafičkim i tekstualnim testovima i internet traganjima uz posete arhitektonskim i likovnim izložbama.

Ovakav program mogao bi da predstavlja substituciju za tzv. pripremnu godinu studija i u mnogome bi doprineo uspehu i snalaženju studenata na prvoj godini. Ovakva pripremna godina sastavni je deo nastave mnogih fakulteta u inostranstvu.

Medjutim, putevi gospodnji su nedokučivi a do čega će Ministarstvo prosvete i Fakultet utukom na utuk doći, ostaje da se vidi. Mi, razume se, kao i uvek, navijamo za fakultet! Jer, ministri prolaze a fakulteti ostaju...